

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

КАФЕДРА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему: **ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ
ОСОБИСТОСТІ У ПРОЦЕСІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»**

Студентки 2 курсу МБП групи
Освітньої програми: Початкова освіта. Дошкільна освіта.
Спеціальності: 013 Початкова освіта
Галузі знань: 01 Освіта / Педагогіка
Ступеня вищої освіти: магістр
Шевчук Вікторії Василівни

Науковий керівник: Василюк А. В.
д-р пед. наук, проф. каф. поч. осв.

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____

(підпис)

(ініціали, прізвище)

Члени комісії _____

(підпис)

(ініціали, прізвище)

(підпис)

(ініціали, прізвище)

(підпис)

(ініціали, прізвище)

м. Вінниця – 2020 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ФЕНОМЕНОЛОГІЯ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	6
1.1. Поняття, особливості та характеристика життєтворчості особистості.....	6
1.2. Технології формування та реалізації життєтворчості особистості	12
1.3. Формування життєвої компетентності учнів початкової школи	20
1.4. Критерії та показники сформованості життєвої компетентності молодших школярів.....	27
РОЗДІЛ II. Методика формування життєтворчості особистості молодших школярів у процесі ігрової діяльності на уроках «Я досліджую світ»	31
2.1. Педагогічні умови та реалізація формування базових компетентностей молодших школярів на уроках «Я досліджую світ».....	31
2.2. Діагностика стану сформованості життєвої компетентності молодших школярів.....	35
2.3. Організація та педагогічне управління ігровою діяльністю молодших школярів на уроках «Я досліджую світ».....	42
ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	58
ДОДАТКИ	65

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сучасному етапі цивілізаційного розвитку особливої актуальності набуває проблема створення умов для формування особистості, яка здатна до самоактуалізації, творчого сприйняття світу та соціально значущої діяльності, спрямованої на розвиток суспільства. Як зазначено у Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, головною метою української системи освіти є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формування покоління, здатного навчатися впродовж життя, створювати і розвивати цінності громадянського суспільства.

У зв'язку з цим, соціальні та педагогічні проблеми формування життєвої компетентності особистості виходять сьогодні на рівень пріоритетних в українському суспільстві. Молодший шкільний вік є сензитивним у формуванні цього складного динамічного та трансформативного явища.

Саме на розвиток особистості через призму формування життєво необхідних компетентностей націлена Концепція «Нова українська школа», що була схвалена урядом у грудні 2016 року. Документ визначає мету, шляхи та етапи реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти на період до 2029 року. Метою Концепції є забезпечення проведення докорінної та системної реформи загальної середньої освіти.

Є підстави вважати, що сформована життєва компетентність особистості є запорукою успіху в стратегічній побудові та реалізації життєвого проєкту. Необхідно зазначити, що одним з провідних засобів для формування життєтворчості молодших школярів є гра, що спрямована в майбутнє, де діти формують, а згодом закріплюють вміння та здібності, що необхідні їм для виконання соціально-важливих функцій. Звичка розвивати увагу, стійкість, зосередженість, самостійно мислити та приймати важливі рішення виробляється в процесі ігрової діяльності. Цікава гра залучає до активної діяльності навіть найпасивніших школярів, що дозволяє дітям не помічати процес навчання. Саме в грі дитина вчиться пізнавати нове,

орієнтуватися та діяти залежно від життєвої ситуації, набуває нового та поглиблює раніше набутий досвід, порівнює уявлення та поняття, вчиться бути дорослим. Гра – найефективніший спосіб оволодіння надбанням культури, досвідом людських взаєностосунків, загальними знаннями та метод лікування емоційних порушень, страхів і неврозів.

Об’єкт дослідження: процес формування життєтворчості особистості молодших школярів.

Предмет дослідження: педагогічні умови формування життєтворчості особистості молодших школярів на уроках «Я досліджую світ».

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні феномену життєтворчості особистості, діагностуванні та формуванні життєтворчості особистості молодших школярів у процесі ігрової діяльності на уроках «Я досліджую світ».

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що формування життєтворчості особистості є ефективною за умови дотримання та виконання програмових вимог інтегрованого курсу «Я досліджую світ» з використанням методів ігрової діяльності.

Для реалізації мети дослідження було поставлено такі **завдання** дослідження:

1. Здійснити аналіз особливостей, структури та технології, формування життєтворчості особистості;
2. Виокремити критерії та показники сформованості життєвої компетентності;
3. Виявити педагогічні умови формування базових компетентностей молодших школярів на уроках «Я досліджую світ»;
4. Діагностувати стан сформованості життєвої компетентності молодших школярів.

Завдання магістерської роботи зумовили вибір різноманітних **методів** дослідження: *теоретичних*: аналіз психологічної, педагогічної, методичної літератури, дисертаційних робіт із проблеми дослідження, а також

нормативних освітніх документів; *емпіричних*: спостереження, бесіди, вивчення результатів навчальної діяльності молодших школярів, техніка «плями, каракулі» М.Бетенські, соціометрія.

Наукову основу магістерської роботи становлять праці науковців:

К.Альбуханової-Славської, Н.Богданової, Л.Бурлачука, Є.Головахи, О.Донченко, І.Єрмакова, О.Киричук, Г.Костюка, С.Максименка, Ж. Мельник, В. Роменця, О. Старовойтенко, А. Сухорукова, Т. Титаренка, С. Хоружого, В. Ямницького, Л. Яновської. Формування компетентності особистості у соціальному та психологічному вимірі розглядали Г. Балл, О. Бодальов, М. Каган, Л.Петровська, Т. Яценко та ін. Розвиток психіки в онтогенезі, як життєвого шляху та життєтворчість, досліджували М.Боришевський, Л.Іванцев, С.Максименко, В.Моляко.

База дослідження: дослідницько-експериментальна робота проводилася на базі Комунального закладу «Загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів –гімназії №23 ВМР » 1-Д класу (у кількості 29 учнів).

Основні результати дослідження висвітлено в трьох публікаціях автора:

1. Шевчук В. Критерії та показники сформованості життєвої компетентності молодших школярів. «Гуманітарний простір науки: досвід та перспективи»: зб. мат. ХХVІІІ Міжнарод. наук. практ. інтернет-конф., 25 вересня 2020 р. Переяслав, 2020. Вип. 28. С. 79-82.
2. Шевчук В. Технології формування життєтворчості особистості: мат. Всеукр. наук.-практ. конф. для студентів, аспірантів, докторантів, молод. учених, Харків, 14 трав. 2020р. Харків. нац. пед. ун-т ім. Г.С.Сковороди. Харків, 2020. С. 396- 398.
3. Шевчук В. Формування життєвої компетентності молодших школярів . Сучасний рух науки: тези доп. Х міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 2-3 квітня 2020 р. Дніпро, 2020. Т. 2. С. 709-714.

Структура магістерської роботи складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел 76 найменувань, 6 додатків. Робота проілюстрована 5 рисунками. Загальний обсяг роботи становить 85 сторінок.

РОЗДІЛ I

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ ОСОБИСТОСТІ

1.1. Поняття, особливості та характеристика життєтворчості особистості

У сучасному суспільстві дедалі актуальнішою постає проблема визначення життєтворчості особистості, як способу взаємодії людини із навколишнім світом. Сам феномен життєтворчості здавна цікавить філософів, психологів та соціологів. У загальному сенсі цей феномен тлумачиться як проектування та здійснення особистістю власного життєвого шляху. З початку свого свідомого процесу життєтворчості людина починає конструювати образ свого життя. Відтак, життєтворчість є проявом життєвого і творчого потенціалу особистості, передбачає свідоме цілеспрямоване ставлення до важливих життєвих проблем, характерних для кожного етапу життя.

Як зазначає Н. Богданова, «процес життєтворчості є складною послідовністю дій, що може носити лінійний або циклічний характер, залежати від вікових, соціальних або психічних якостей особистості, в залежності від того, у межах якої науки відбувається визначення цього процесу, а також, розподілятися на певні етапи. Як цінність, поняття «життєтворчість» може також розглядатися і як гуманістичне надбання. Життєтворчість можна розглядати як самовідчуття людини на фізичному, психологічному та соціальному рівні (які взаємопов'язані та створюють життєтворче середовище). Тобто, людина створює свій життєвий шлях, спираючись на фізичне, психологічне та соціальне здоров'я» [5, с. 15].

«Як феномен особистості, життєтворчість зумовлена різними внутрішніми та зовнішніми чинниками.

Внутрішніми (або суб'єктивними) є чинники, пов'язані із психофізіологічними та духовними якостями самої особистості. У даному

контексті важливим є тип організації психіки індивіда, а також його здатність до саморозвитку. Істотно важливим критерієм життєтворчого ефекту є саме розширення життєвого світу. Людина сама вибере як їй краще (якщо матиме широку можливість вибору), а також – досить широка свідомість, повна і багатовимірна картина світу і своїх стосунків зі світом. Сьогодні постає дедалі очевиднішою теза про те, що особистість повинна ставати активним творцем свого життя в умовах постійних змін. Вона має бути озброєна ефективними технологіями життєтворчості і володіти досвідом передбачення нових тенденцій у розвитку суспільства загалом та конкретної особистості зокрема» [5, с. 20].

«Зовнішні (або об'єктивні) чинники становлять культура, освіта, відповідний тип організації суспільства (політична, економічна, етнонаціональна організація). Підґрунтям життєтворчості є культура, зокрема: політична, економічна, правова, моральна, інтелектуальна, фізична, художньо-естетична. А також – культура життєвого самовизначення, культура спілкування та сімейних відносин, культура праці. Ще одним чинником постає освіта, яка (у загальному сенсі) є ретранслятором культурних цінностей, формує та виховує своєрідні технології культури життєтворчості». [5, с.25]

Як зазначає В. Ямницький, «життєтворчість є психологічною категорією, що має окреслене методологічне і теоретичне підґрунтя, феноменологію, свої психологічні закономірності та особливості. Наявні спроби з'ясувати даний феномен з позицій соціальної філософії, загальної та соціальної психології, рефлексивно-гуманістичної психології співтворчості» [74, с.10-11].

Категоріальний аналіз життєтворчості вказує, що переважна більшість підходів до психологічного визначення його змісту ґрунтується на діяльнісному підході. Тому, життєтворчість розглядається як:

- 1) сукупність діяльнісних характеристик життя (Є. Колесников);

2) діяльність особистості, спрямована на проектування, планування, програмування і творче здійснення свого життя (Л. Сохань).

«Ця діяльність спрямовується одночасно у двох напрямках – на відшукання і подолання проблемних ситуацій, суперечностей життя, внутрішньо-особистісних конфліктних ситуацій (Л. Іванцев) та водночас на творче наповнення власного життя» [74, с.10-11].

За А. Сухоруковим [68], «життєтворчість – це така творчість людини у сфері психологічних утворень, з якими пов'язана цілісність її життя. Натомість І. Семенов, пропонує розгляд життєтворчості як життєвої стратегії»

Дослідженню різних аспектів феномену життєтворчості особистості присвячена праця *«Мистецтво життєтворчості особистості»* (автори Л. Сохань, Л. Орбан-Лебрик, І. Єрмакова, С. Максименко та ін.) [47]. «Особистість розглядається ними «як суб'єкт життя, в основі існування якого лежить життєтворчість (як духовно-практична діяльність особистості, спрямована на творче проектування і здійснення її життєвого проекту)» Особистість опановує мистецтво жити, що базується на розвиненій самосвідомості і володінні системою засобів, методів і технологій життєтворчості. Життєтворчість виступає способом рішення поточних, середньострокових і перспективних життєвих завдань. Це процес її самовдосконалення.» [47].

Окремим складовим життєтворчості присвячували свої праці численні українські науковці, а саме: Л. Бурлачук, Є. Головаха, О.Донченко, О. Киричук, Г. Костюк, В. Роменець, О. Старовойтенко, Т. Титаренко, С. Хоружий та ін. Формування компетентності особистості у соціальному та психологічному вимірі розглядали Г. Балл, О. Бодальов, М. Каган, Л. Петровська, Т. Яценко та ін. Натомість, розвиток психіки в онтогенезі, як життєвий шлях та життєтворчість, досліджували М. Боришевський, Л. Іванцев, С. Максименко, В. Моляко, Ю. Мороз.

Поняття «культури життєтворчості» розглядається вченими у контексті онтологічної характеристики життєвого світу людини. Зокрема, Н. Богданова акцентує, що «життєвий світ людини умовно можна поділити на зовнішній (частину довкілля, яке вона вважає за життєве середовище та в якому здійснює активну життєдіяльність) і внутрішній (світ власної уяви, переживань, мрій і спогадів)» [5, с. 23].

За Г. Костюком, «особистість є не лише цілеспрямована, але й самоорганізуюча система. Об'єктом її уваги є не лише зовнішній світ, а й вона сама, що проявляється у відчутті «Я», в самооцінці, здатності до самоаналізу та саморегуляції.» [55].

На думку Л. Яновської [73, с.12], «життєтворчість містить у собі здатність:

- до побудови життєвих планів і цілей (особистісний рівень регуляції);
- до відкритого, вільного сприйняття і мислення (індивідний рівень регуляції);
- до організації регуляції часу, актуалізації своїх можливостей і ресурсів;
- до відсторонення, до трансценденції і рефлексії (індивідуальний).

У дослідженнях феномену життєтворчості «найбільш розробленими є когнітивний підхід як результат продуктивного мислення, де пріоритетним є отримання творчого продукту діяльності. При чому, коли людина виходить за рамки соціокультурних стереотипів, вона стає творцем цінностей та сенсу свого життя, досягає свого найвищого розвитку» [5, с. 24-26].

Культура життєтворчості є вищою формою прояву творчої природи людини, спосіб творчого здійснення особою свого життя. Життєтворчість - це мистецтво жити. Тому завданням школи і суспільства є впровадження життєтворчої стратегії виховання, яка має забезпечити формування позитивної складової життєвої компетентності.

Після визначення сутності життєтворчості особистості, важливим є виокремлення її структури, складовими компонентами якої є:

- 1) формування власної проєкції особистості у майбутньому;
- 2) усвідомлення особистістю співвідношення цієї проєкції з суспільним ідеалом і культурою, формування самосвідомості особистості;
- 3) становлення на цій основі таких елементів структури, як світогляд і система ціннісних орієнтацій;
- 4) діяльність (самотворчість) особистості;
- 5) самооцінка особистості» [5, с. 43].

Як далі зазначає Н. Богданова, «формування власної проєкції особистості у перспективі майбутнього досліджується за допомогою комплексу понять, зокрема: «життєві цілі», «життєві програми», «життєві плани», «стратегія життя» та «екзистенціальний проєкт» особистості. Процес свідомого проєктування індивідом свого майбутнього передбачає формування суб'єктивного образу певної мети, що ґрунтується на потребах особистості». [5, с. 45].

Життя людини можна уявити у вигляді безперервного процесу постановки і досягнення різноманітних цілей. За І. Мартинюком [45, с. 44], «цілі, як віддзеркалення потреб, мають певну ієрархічну структуру. А саме:

1. Цілі, зумовлені соціальними умовами життєдіяльності особистості, більшою мірою залежать від суспільних можливостей, ніж від індивідуальних здібностей суб'єкта мети.

2. Цілі, що є суб'єктивно бажаним образом майбутніх умов соціального мікросередовища особистості. А їх реалізація залежить передусім від збігу із дійсними перспективами розвитку, а також цілями тих груп, до яких належить особистість. Однак, вирішальну роль відіграють наполегливість та цілеспрямованість самої особистості.

3. Цілі, що пов'язані з окремими сферами діяльності, які досягаються за допомогою конкретних видів діяльності. Здійснення планованих результатів корелює із індивідуальними особистісними якостями (уміннями,

навиками, знаннями, здібностями, характером). Непереборної грані між всіма цими цілями немає. Натомість, вони можуть до певної міри збігатися, зливатися воедино» [45, с. 44].

Визначення життєвих цілей особистості та їх упорядкування призводять до формування життєвих програм особистості, тобто поєднання життєвих цілей на певному етапі життя і регламентуючи черговість їх здійснення. Як продукт розумової діяльності, життєва програма відображає потреби, інтереси, способи їх задоволення, але не прямолінійно. Оскільки її формування є творчим процесом. Однак, у ній має бути принаймні схематично намічено бажане співвідношення основних форм життєдіяльності, позначені персональні переваги особистості. Одночасно вона повинна містити передбачувані способи вирішення життєвих завдань і досягнення життєвих цілей.

Сукупність життєвих планів і програм особистості отримує своє подальше оформлення та систематизацію у межах стратегії життя. Її К. Абульханова–Славська розглядає «як певну інтегральну характеристику, як стратегію пошуку через співвідношення життєвих вимог із особистісною активністю, цінностями та способом самоствердження, відтворення і розвитку» [40]. За І. Підласою, «наявність життєвої стратегії і намагання її дотримуватися дозволяє набути досвіду життєтворчості, який полягає не лише в тому, що особистість навчається орієнтуватися у внутрішньому світі, оцінює свої ресурси, але й у тому, що починає усвідомлювати постійну необхідність змін життєвих планів через пристосування до нових обставин життєдіяльності. Усе це сприяє підвищенню творчого потенціалу особистості, ставить перед нею все нові питання і проблеми» [55, с. 17].

Наступною складовою структури життєтворчості особистості є усвідомлення нею співвідношення проєкції власного майбутнього з суспільним ідеалом і культурою та формування на цій основі самосвідомості особистості. Варто зауважити, що сформована самосвідомість має велике значення для процесу життєтворчості особистості.

Як зазначає Ж. Мельник, «психологічна сутність самосвідомості полягає у тому, що у ставленні особистості до себе закладена здатність її самовдосконалення. Самосвідомість забезпечує встановлення рівноваги між зовнішніми впливами та внутрішнім станом суб'єкта, визначає формування свідомої поведінки людини. Психологічне значення самосвідомості полягає в тому, що кожна людина не лише пізнає, але й творить саму себе, утверджує свою самоцінність, право на саморозвиток, самовиховання, самоосвіту. Через самопізнання відбувається розвиток особистості» [46, с. 67].

Формування самосвідомості особистості стає основою становлення таких елементів структури життєтворчості, як світогляд і система ціннісних орієнтацій.

Таким чином, особистість, яка володіє навичками життєтворчості, може самотужки освоювати нові технології, орієнтуватися в інформаційному просторі, має сформовані якості, необхідні для сучасної людини: універсальність мислення та здатність швидко реагувати на проблемну ситуацію.

1.2. Технології формування та реалізації життєтворчості особистості

Життєтворчість є духовно-практичною діяльністю особистості, яка спрямована на планування та творчу реалізацію людиною свого життя. Відтак, вона сприяє самостійному вибору особистості стратегії життя, розробці життєвих планів і програм, а також використанню засобів, необхідних для реалізації індивідуального життєвого проєкту.

У філософському світобаченні «життєтворчість – особлива, вища форма виявлення творчої природи людини. Вона сприяє самостійному вибору особистістю стратегії життя, розробці життєвих планів і програм, вибору та використанню засобів, необхідних для реалізації індивідуального життєвого проєкту.» [47 с. 411].

О. Пурло акцентує увагу на тому, що «життєтворчість пов'язана з тим, що творіння свого життя – це не просто процес змін і перетворень життєвих програм і стратегій, заснованих на ціннісних орієнтаціях, розвинутих саморефлексії та самопізнанні. Це акт вибору, причому вибору не між наявними, доступними для привласнення альтернативами життя, а вибору народження, під час якого створюється людина, здатна здійснити це життя» [63 с. 271].

Життя за законом природи має властивість розвиватися, змінюватися, удосконалюватися, відповідно життєтворчість особистості – видозмінюється.

На думку Н. Володарської, «життєтворчість – це результат саморуху особистості, активне ставлення до дійсності. Життєвий світ є відкритою системою, що вміє саморегулюватися, самоорганізовуватися, самозмінюватися. Цей світ виникає як результат численних взаємопроекцій внутрішнього і зовнішнього світів. Внутрішній світ особистості передбачає певні цінності, ідеали, які наслідують особистість» [13, с. 50].

Твердження науковців щодо тлумачення життєтворчості різняться, проте, є ряд спільних рис, які протягнуті наскрізно червоною ниткою у всіх визначеннях: основа будь-якого життя – ціннісні орієнтири; стратегія розвитку та побудови життєвого проекту не можлива без процесу самопізнання та саморефлексії; лише при наявності певного досвіду особистість наважується на зміни в житті, таким чином відбувається саморух індивіда, вдосконалення його знань, умінь, навичок.

Згідно з поглядами П. Горностая, «для того, щоб реалізувати той потенціал, що закладений в життєвих ролях людини, щоб життєві характеристики феномени стали реаліями життя людини, їй треба володіти рядом життєвих умінь, засобів, здатностей спрямованих на творче проектування і здійснення свого життя; розроблення, коригування і здійснення свого життєвого сценарію; особистість оволодіває мистецтвом жити, в основі якого лежать засоби, методи і технології життєтворчості. Життєтворчість виступає засобом вирішення поточних, середньострокових і

перспективних життєвих задач. Це процес упорядкування особистістю картини життя, в основу якої покладені особистісні події, процес її самовдосконалення» [18, с. 90].

Будь-який проєкт передбачає технологію реалізації. В педагогічному словнику технологія тлумачиться як «системний метод створення, застосування й визначення процесу і засвоєння знань, з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, який ставить своїм завданням досягнення певної мети.» [11, с. 331]. Цих поглядів притримується і науковець О. Пурло, тому пропонує схоже визначення, але вже «технології життєтворчості – системний метод формування особистості з урахуванням відповідних ресурсів і можливостей» [63, с. 271].

Під технологією Н. Богданова має на увазі «послідовність чи алгоритм дій для досягнення певної мети, сукупність технік та практик, які дозволяють виробити, створити щось. Технології педагогіки та виховання, які найбільш близькі за змістом до технологій життєтворчості, припускають взаємини здебільшого суб'єкт-об'єктні стосунки, оскільки є суб'єкт, що передає досвід та формує в об'єкті певні якості. Технології життєтворчості полягають не у цілеспрямованому впливові на об'єкт, а у самотворенні особистості, тому технології життєтворчості – це система уявлень, образів, моделей та реальних дій особистості, спрямованих на творчу побудову чи перебудову свого життя, обумовлену розвитком та рухом уперед, спираючись на загальнолюдські цінності.» [5, с. 204].

Французький мислитель М. Фуко пропонує називати «технології життєтворчості «техніками життя», які розглядає в історичному аспекті. Філософ виділяє чотири основні типи техніки:

- техніка виробництва (коли людина привласнює здатність створювати речі та змінювати їх);
- техніка влади (допомагає встановити так звану дисциплінарну владу, яка є визначальною характеристикою сучасного життя);

– техніка знакових систем (за допомогою яких особистість залучається до дискурсу та власне відбувається влада);

– техніка себе (внутрішня по відношенню до індивіда).» [5, с. 210].

Доступне та детальне трактування технологій життєтворчості М. Фуко подає Н. Богданова: «технологія виробництва може розглядатися у двох напрямках: як техніка виробництва речей у загальному сенсі та виробництво самої людини. Виробництво речей – це перетворення світу на такий, що відповідає меті особистості. Людина, яка потрапляє у світ природи, поступово створює такі техніки, що дозволяють змінювати світ навколо себе. Це не тільки індустріальне виробництво, а набагато ширше – це особистісне створення речей, яке можна бачити в кожному дієвому акті людини.» [5, с.210].

В основі виробництва людини за Фуко лежать 3 практики:

– *«практика розділення* (що робить індивіда зрозумілим, точнішим, знаним. Становлення практики розділення наводить до виникнення соціальних інститутів, в підґрунті яких лежить універсальний принцип розділення – паноптикум, що по Фуко є «абстрактною формулою технології виробництва індивідів»);

– *практика покарання* (протікає паралельно з індивідуалізацією суб'єкта злочину, який стає як суб'єкт, завдяки ідентифікуючій індивідуалізації);

– *дисциплінарна практика* (індивідуалізує тіло у напрямі порядку, визначеного владою. Дисциплінарна практика дозволяє і характеризувати індивіда як індивіда і упорядковувати дану множинність).» [5, с. 57].

Вище зазначені практики спрямованні на формування особистості «індивіда» ззовні.

За даними Н. Соколової, «технологія самого себе Фуко свідчить про те, що внутрішні чинники становлять не меншу частину при формуванні індивіда, ніж зовнішні – дозволяють індивідові визначитися по відношенню до зовнішнього світу, тобто стати суб'єктом своїх власних дій, бажань, цілей

тощо. У цих процесах суб'єкт виступає активним початком. У даному контексті технологія може включати такі аспекти:

– практику самоаналізу, що є впорядкуванням щоденного життя, попередженням марної трати часу і сил, а також, розглядом помилок. До цього, також, відноситься аналіз сновидінь, як ефективний інструмент самопізнання;

– практику «роботи думки над собою», яка виступає випробуванням здібностей або оцінкою вад в правилах поведінки. Вона є рефлексією своїх власних вистав на предмет відповідності, з одного боку, перейнятим на себе правилам поведінки, значимим нормам і цінностям, з іншого боку, і реальному стану справ. Мета цієї практики-думки полягає в оцінці ситуації, аби потім «перейняти на себе лише те, що залежить від вільного і розумного вибору суб'єкт.» [53, с. 60].

На наш погляд, вище вказані практики та типи контролю можуть бути своєрідними правилами, що функціонують, нормуючі висловлювання.

Слід зауважити, що сучасними технологіями життєтворчості є освіта і виховання. Проте, традиційний спосіб навчання і самонавчання не відповідає сучасним вимогам, оскільки ґрунтується на засвоєнні людиною стереотипних поглядів, методів і правил, що можуть застосовуватись лише у відомих, повторюваних ситуаціях. Тому життєтворчість як технологія потребує застосування інноваційних підходів, зокрема таких як передбачення й співучасть.

Передбачення є здатністю до розуміння нових, незвичних ситуацій, прогнозування майбутніх подій, оцінки наслідків прийнятих рішень і створення можливого і бажаного майбутнього. Отже, передбачення ґрунтується на здатності суб'єкта життєтворчості до стратегічного, різнобічного та багатоаспектного мислення. Натомість співучасть розглядається у контексті соціальної активності, участі особистості у найважливіших видах суспільної діяльності, її особистий вплив на прийняття локальних і глобальних рішень, здатність бути ініціативним. Значна увага

приділяється соціальній відповідальності та компетентностям особистості. Отже, розвиваючись, особистість творить власне життя, а також життя соціуму.

На думку Н. Богданової, ««технологія життєтворчості є «мистецтвом життя», оскільки життя є актом творчості й передбачає розробку та здійснення оригінального творчого задуму, поєднаного із діяльністю розуму, уяви, фантазії та передбачення. У цьому акті творення втілюються не лише духовно-моральні, але й естетичні уявлення та смаки людини, оскільки життя в його цивілізованому виконанні будується за принципами Істини, Добра і Краси.» [5, с. 222].

І. Єрмаков стверджує, що «поняття життєвого проекту формується через парадигму життєтворчості як творче проектування та здійснення життя. Проект життя розуміється як погляд у майбутнє через сподівання, наміри, цілі та думки. Життєвий проект – плід поглиблених роздумів, саморефлексії, активної самоактуалізації себе у реальній життєдіяльності, набуття на цій основі особистого життєвого досвіду. Чим багатша життєдіяльність людини, чим більше насичена вона подіями високого змісту і соціального значення, тим більше зростає сама особистість, збагачується її життєвий світ.» [25, с. 223].

Задумка мети, продумування алгоритму дій, визначення прийомів та засобів, що дозволяють реалізувати технологію життєтворчості – за усім цим стоїть суб'єкт, іншими словами, засновник життєвого проекту. Ця особа вже досягла певних цілей, має набуті якості, характер, освіту, професію, досвід, займає своє місце під сонцем в соціальному середовищі та планує майбутнє життя, створює плани, стратегію саморозвитку – є провідним автором та реалізатором задуманого. Кожного разу «автору» доводиться приймати рішення та робити вибір, таким чином визначати свій шлях в соціальному просторі.

За твердженням В. Розіна, «соціалізація технологій життєтворчості відбувається тоді, коли особа, приймаючи певний фундаментальний дискурс,

починає діяти в його рамках. При цьому «вона вимушена будь-який матеріал і свої власні дії вводити в ці рамки; необхідна умова цього – відтворення реальності під відповідною точкою зору. Таким чином, зовнішні складові технологій життєтворчості, впливають на особистість під час соціалізації або входження до дискурсу.» [26, с. 49].

О. Алексєєв розробив принципи, на які необхідно опиратися при створенні технологій життєтворчості. До них належать, зокрема:

– принцип розрізнення гносеологічних та онтологічних моделей. Цей принцип полягає в розрізненні понять образу життя (уявлення про життя, яке воно може чи повинно бути, тобто гносеологічна чи нормативно-ціннісна модель) та способу життя (реальна система життєтворчості суб'єкта).

– принцип диференціації рівнів аналізу, оскільки категорія життєтворчості носить особистісний характер, а не суспільний. Суспільство зі своїми інституціями виступає умовою життєтворчості, яку здійснює сама особистість.

– принцип системності визначення та аналізу життєтворчості. Він полягає в тому, що технології життєтворчості не визначаються як перелік засобів та способів життєтворення, а розглядаються в якості взаємопов'язаних елементів системи. Головним для такого аналізу визначення зв'язків та взаємин між елементами системи (в даному випадку технологіями творення життя), а не їх морфологічний склад.

– потрібно аналізувати технології життєтворчості з точки зору домінування динамічного підходу над статичним, структурно-функціональним. Технологія життєтворчості – це система, яка розвивається в часі, не має усталеної форми, а тому потрібно перенести центр тяжіння наукової думки з аналізу засобів функціонування на аналіз механізмів розвитку системи цих технологій.» [47, с. 447].

Відповідно, при створенні плану власного життя та виборі технології життєтворчості, необхідно враховувати майбутнє.

Увагу привертають розроблені С. Сисоевою підсистеми, які покликані сприяти життєтворчості людини (див. рис.1.) [65, с. 16].

Рис. 1. Підсистеми, що покликані сприяти життєтворчості

Загальновідомо, що життя людини – досить суперечливий і динамічний процес, який вимагає вміння освоювати нові реалії її соціального й індивідуального існування людини, яка діє самостійно, створює образи та дії, часто не співпадаючі із загальноприйнятими, самостійно конституює своє життя – процес, абсолютно не обумовлений соціальними чинниками.

1.3. Формування життєвої компетентності учнів початкової школи

Згідно концепції Нової української школи, учні вже з початкових класів повинні набувати комплекс якісних характеристик, серед яких: відчуття впевненості, повноцінності, працелюбності, самостійності та дисциплінованості. А також, мотивації досягнення успіху, вміння слухати, чути й критично мислити. Важливими вважаються навички навчальної діяльності та самоконтролю, культури поведінки і мови, основи особистої гігієни й здорового способу життя [60]. Вище вказаний перелік вимог вказує на те, що проблема формування життєвої компетентності молодших школярів знаходиться у центрі уваги освітніх політиків та науковців.

Життєва компетентність охоплює у собі такі надбання особистості, як знання, вміння, навички, способи діяльності, розвинені можливості сприймання, розуміння та творчого використання матеріальних, та духовних цінностей суспільства. Поняття «життєва компетентність» є інтегрованим від понять «компетентність» і «життя» [28, с. 21].

Детальніше зупинимося на аналізі поняття «компетентність». Зокрема, у Великому тлумачному словнику сучасної української мови поняття «компетентний» трактується як «знаючий, усвідомлений, авторитетний у будь-якій галузі» [11]. У педагогічному словнику-лексиконі (українсько-англо-польському) А. Василюк і М. Танась розглядають дане поняття як «загальні або ключові вміння, фундаментальні шляхи навчання, ключові кваліфікації, кроснавчальні вміння або навички, ключові уявлення, опорні знання». А також вказують, що «компетентності передбачають: спроможність особистості сприймати і відповідати на індивідуальні та соціальні потреби; комплекс ставлень, цінностей, знань і навичок» [10, с. 76-77].

На думку Т. Поніманської, «компетентність передбачає інтелектуальну та поведінкову самостійність, ініціативу, творчість, незалежність, критичність, оптимізм, наполегливість, вміння доводити розпочате до кінця, брати на себе відповідальність за помилки.» [59, с. 54].

Саяпіна С. А. стверджує, що «компетентність є особистісною, складною характеристикою дитини, що засвідчує достатню її обізнаність, умілість, вправність у певному колі питань.» [64, с.43].

Основними складовими компетентності є: «внутрішньо вмотивовані характеристики, пов'язані зі системою особистісних цінностей: ініціативність, лідерство, безпосередній інтерес до механізмів роботи організації і суспільства загалом, а також до роздумів про їх можливий вплив на неї саму; уявлення й очікування, пов'язані з механізмами функціонування суспільства та роллю людини у суспільстві.» [68, с.125].

Компетентність у житті розкриває рівень включення особистості в активну діяльність, здатність ефективно розв'язувати проблемну ситуацію життя, мобілізувати при цьому знання, досвід, цінності, уміння.

Проблема формування життєвої компетентності дітей є предметом дослідження різних науковців, зокрема, І. Бежа, А. Богущ, Н. Гавриш, І. Єрмакова, Т. Піроженко, Н. Пустовіт, Л. Сохань, М. Степаненко, Т. Титаренко, В. Циби, І. Ящук та ін.

І. Ящук наголошує, що «життєва компетентність передбачає знання, вміння та життєвий досвід, які необхідні для вирішення чисельних життєвих завдань.» [76, с.25]. Натомість О. Кононко вказує, що «життєва компетентність є новою стратегією, яка змінює мету освітнього процесу, а також спрямовує зусилля педагогів на забезпечення кожній дитині певних умов для оволодіння важливою наукою і мистецтвом життя.» [34, с. 18].

У контексті педагогіки життєтворчості «життєва компетентність розглядається як складне утворення, що охоплює «уміння орієнтуватися в соціальних ситуаціях; здатність обирати адекватні та ефективні способи розв'язання життєвих проблем; знання своїх особистих якостей, своїх достоїнств і недоліків; здатність до самовдосконалення та самозмін; здатність розуміти й оцінювати інших людей, встановлювати з ними адекватні способи спілкування, проявляти толерантність у стосунках; уміння керувати собою й обставинами свого життя.» [28, с. 145].

В трактуванні І. Єрмакова «життєва компетентність розглядається як інтеграція різних видів компетентностей, які розкривають загальні здатності людини в тих чи інших сферах життєдіяльності; як компетентність у мистецтві життєтворчості.» [26, с.129].

У цілому, науковці одностайні у твердженні, що життєва компетентність передбачає досить складне утворення, яке охоплює вміння орієнтуватися в соціальних ситуаціях, а також здатність обирати відповідні й ефективні способи вирішення життєвих проблем. У даному контексті важливими є знання власних особистих якостей (достоїнств і недоліків), здатність до самовдосконалення, розуміння й оцінювання інших людей, встановлювати з ними адекватні способи спілкування, уміння керувати собою й обставинами свого життя.

Відтак, життєва компетентність може розглядатися у різних аспектах: соціальному, психологічному та педагогічному (див.рис.2).

Проаналізувавши, основні підходи до визначення сутності життєвої компетентності, В. Ляшенко [42] наголошує, що особливість та своєрідність життєвої компетентності молодших школярів полягає у тому, що вона охоплює у собі «розвиток особистості:

- фізичний,
- когнітивний,
- мовленнєвий,
- психологічний,
- соціальний
- сенсорний,
- інтелектуальний.»

Науковець стверджує: «Від народження школярі вже є життєво компетентні в вузькому розумінні цього поняття, а складові розвитку спрямовані на формування в учнів початкової школи основних аспектів життєвої компетентності, а саме: досвіду, знань, умінь, навичок, почуттів,

творчих якостей. Успіхи або невдачі однієї зі складових розвитку неодмінно впливають на зміст та характер реалізації інших»[42, с.12].

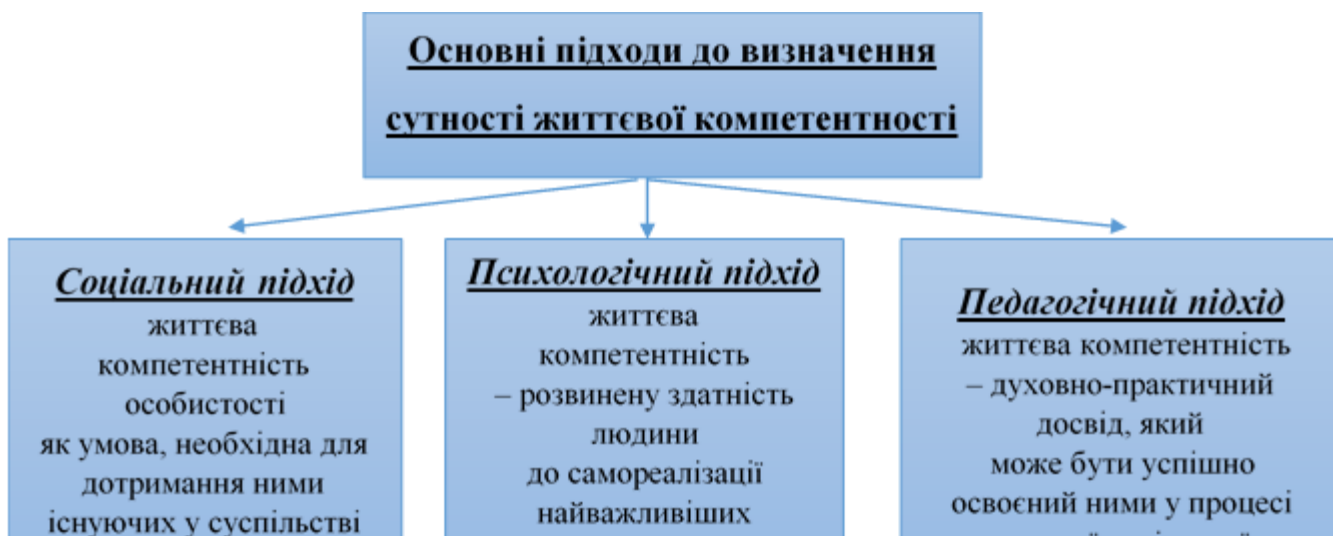

Рис.2. Основні підходи до визначення сутності життєвої компетентності

Л. Сохань [47] визначив, що формування життєвої компетентності має пройти п'ять етапів конкретних умов її реалізації (див.рис.3).

Рис.3. Структура життєвої компетентності молодшого школяра

Вона органічно пов'язує одночасну мобілізацію знань, умінь і способів поведінки, спрямованих на умови конкретної діяльності. Це специфічна здатність, яка дає змогу ефективно розв'язувати проблеми» [47, с.59].

І. Єрмаков чітко визначив: «щоб знайти своє місце в житті, ефективно засвоїти життєві й соціальні ролі, випускник сучасної школи має володіти певними якостями й уміннями:

- ✓ бути гнучким, мобільним, конкурентоспроможним, уміти інтегруватись у динамічне суспільство, презентувати себе й дбайливо ставитися до свого здоров'я та здоров'я інших як до найвищої цінності;
- ✓ уміти здобувати, аналізувати інформацію, отриману з різних джерел, застосовувати її для індивідуального розвитку й самовдосконалення та критично мислити, генерувати нові ідеї, приймати нестандартні рішення й відповідати за них;
- ✓ уміти запобігати будь-яким конфліктним ситуаціям і виходити з них, цілеспрямовано використовувати свій потенціал як для самореалізації в професійному й особистісному плані, так і в інтересах суспільства, держави;
- ✓ володіти комунікативною культурою, уміти працювати в команді, використовувати знання як інструмент для розв'язання життєвих проблем, бути здатним до вибору численних альтернатив, які пропонує сучасне життя» [26, с.89].

Для того, аби сформувати в особистості вище вказані якості та уміння, на неї необхідно здійснювати вплив різноманітними чинниками. Зокрема, В. Сухомлинський акцентував на важливості впливу суспільства, оточуючого середовища та шкільного колективу. На його думку, саме «колектив повинен мати високий потенціал позитивного впливу на особистість, бо він і складається із окремих особистостей.» [66, с. 78]. За О. Кононко, «важливими є засоби масової інформації, міжособистісна взаємодія та спеціально створене середовище.» [33, с. 56]. А І. Єрмаков вказує на «важливості здатності до самореалізації й самоактуалізації (що сприяє формуванню конструктивного стилю життя, дозволяє реалізовувати більше життєвих цілей з меншими витратами часу та енергії, зберігає внутрішню рівновагу й відносну відповідність вимогам соціального середовища)». [27, с. 60].

За вченням І. Ящука, до основних чинників формування життєвої компетентності особистості належать:

- «Соціокультурний чинник – вплив цього фактору на формування життєвої компетентності ми бачимо в тому, що на етапі сучасного суспільного розвитку в нашій країні превалюють перш за все матеріальні цінності, що передбачає активізацію соціально-педагогічними інститутами зусиль, спрямованих на забезпечення пріоритету духовних цінностей. Але це не «відкидає» матеріальної сторони життя людини. Передбачається повернення визначальної ролі цінностей в систему культури особистості.
- «Люди» – вплив цього чинника на формування життєвої компетентності особистості визначається такими складовими, як сім'я, школа, позашкільні заклади, молодіжні об'єднання, референтні групи. Вплив цієї сфери визначається у розвитку взаємодії «люди – особистість» у розвитку компетентності підлітка, формуванні навичок соціальної поведінки.
- «Я сам» – передбачається у формуванні знань про себе, про особливості психічні, фізіологічні як у оточуючих людей, так і самого себе, усвідомлення життєвих цінностей, розвиток особистісного світогляду, постановку життєвих перспектив та розгляд можливих шляхів досягнення цих перспектив, усвідомлення «Я» концепції, зростання індивіда в особистість.» [76,с. 38].

На думку М. Лісіної, «одним із найважливіших чинників формування життєвої компетентності є спілкування (як особлива умова існування людини, де предметом діяльності є не інший предмет або група предметів, а інша людина). Для успішного життя дитини в суспільстві потрібними і важливими є не лише зміцнення її фізичного та інтелектуального здоров'я, але також передача певних знань, умінь і навичок, досвіду спілкування з іншими людьми. Фізичний стан, психічний розвиток і соціальний досвід становлять необхідні умови соціалізації»[62, с. 65].

Отже, головним чинником формування життєвої компетентності є соціальне середовище, під впливом якого відбувається становлення та соціалізація особистості, розвиток її моральних якостей та комунікативних навичок, формування уявлення ціннісних ідеалів та ін.

На етапі початкової школи «формування життєвої компетентності особистості відбувається у процесі засвоєння нею діючих у суспільстві норм і правил поведінки, а також оволодіння відповідними формами і засобами діяльності. Цей етап визначається як період адаптації» [30, с. 11]. Відповідно, вчителі початкових класів мають «сприяти формуванню в учнів:

- інтелектуальних умінь (читати і писати, усно та письмово висловлювати власну думку, активно слухати й коректно формулювати питання, аналізувати інформацію з мас-медіа);
- навичок прогнозування власної життєдіяльності на найближчий період (день, тиждень, місяць);
- навичок оцінки, деталізації та планування реалізації власних рішень (у життєвих умовах);
- елементарних життєвих та соціальних навичок щодо пізнання, спілкування, практичної діяльності;
- самоконтролю та організації свого життєвого часу, посиленого самовиховання.»[51, с. 80].

Таким чином, для розвитку життєвих компетентностей молодших школярів мають бути створено відповідні умови по стимулюванню їх навчально-пізнавальної, практичної та комунікативної діяльності. Формування життєвої компетентності об'єднує набір важливих особистісних характеристик молодшого школяра та дозволяє набути знань, досвіду орієнтування в життєвих реаліях. Загальновідомо, що факторами розвитку життєвої компетентності вважаються: свобода вибору та самостійність; методика проектування; інтерактивні технології; інтеграційні процеси; співробітництво; розвивальне середовище та особистість педагога.

1.4. Критерії та показники сформованості життєвої компетентності молодших школярів

Молодший шкільний вік є визначальним у подальшому розвитку особистості та формуванні базових компетентностей. Спираючись на закони розвитку дитини 6-10 років, стратегічне завдання школи створити умови для повноцінного цілісного розвитку дитини та її самоактуалізації. Це: задоволення базових потреб дитини в активності, інформації, створенні умов для розвитку її індивідуальності; створення емоційно-ціннісного поля взаєностосунків «учитель – учень», «учень – учитель», «учні – учитель»; надати кожній дитині можливість самоствердження у найважливіших для неї видах діяльності, з максимальним розвитком її здібностей та можливостей

На основі критеріїв оцінки розвитку дитини, означених у Державному стандарті початкової освіти (2018 р.), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. (2011 р.) та згідно з Концепцією Нової української школи (2015 р.) складена індивідуальна картка, у якій критеріями виступають не знання, уміння та навички, а ціннісне ставлення дитини до світу, оволодіння провідною діяльністю (відповідно до віку), прояви активності та базові якості особистості.

«Оцінка розвитку життєвої компетентності дитини має враховувати такі моменти:

- як дитина ставиться до запропонованих розумових і практичних завдань, наскільки вкладає зусилля у свій розвиток, тобто, наскільки високий у неї вектор віддачі;
- наскільки дитина реалізувала свій потенціал: чи діяла відповідно до своїх природних можливостей, чи лишилися резерви;
- як молодший школяр проявляє себе як особистість у різних сферах життєдіяльності;
- чи зберігається певна тенденція поведінки дошкільника в різних видах діяльності;

– наскільки збалансовані в житті дитини різні форми активності (фізична, соціально-моральна, емоційно-ціннісна, пізнавальна, мовленнєва, художня, креативна).» [61, с. 54].

Для того, аби життєва компетентність була сформована, необхідні показники, які стануть сигнальною карткою, що результат досягнутий. «Першим показником життєвої компетентності молодшого школяра є ігрова діяльність. Це зумовлено тим, що гра є важливою складовою життєдіяльності дитини. Вона не заперечує та не заважає навчально-пізнавальній діяльності. До другого на третього показника належать спілкування і предметно-практична діяльність, за якими оцінюються: наявність цієї діяльності та мотиви, що спонукають дитину до неї; мета, яку вона перед собою ставить; засоби, які використовує; уміння домагатися результату в цій діяльності, давати йому власну оцінку. Наступним показником компетентності молодшого школяра є сформованість у нього базових якостей. На них ґрунтується особистісна культура дитини, що є показником її особистісного зростання. Виділяють десять основних базових якостей: самостійність, працелюбність, людяність, самолюбність, спостережливість, відповідальність, розсудливість, справедливість, самовладання та креативність» [51, с. 125-126].

Натомість Г. Костюк, О. Леонтьєв і О. Запорожець «головними показниками сформованості життєвої компетентності вважають активність людини (як показник реалізованості власного потенціалу). Науковцями виокремлюються різні форми активності, а саме:

- фізична активність, що спрямована на збереження здоров'я й рухову, предметно-практичну активність;
- соціально-моральна активність, що пов'язана з оволодінням соціально прийнятими формами поведінки, моральними нормами;
- емоційно-ціннісна активність, що спрямована на формування вміння приймати рішення, самовизначатися;

- пізнавальна активність пов'язана з відкриттям нового, розв'язанням життєвих проблем, розширенням і поглибленням інформації;
- мовленнєва активність, що спрямована на вміння грамотно будувати й висловлювати мовленнєву взаємодію;
- художня активність пов'язана зі здатністю висловлювати свої враження за допомогою засобів образотворчого, музичного, літературного, театрального мистецтв;
- креативна активність пов'язана з прагненням до творчої, зображувальної діяльності, прояву фантазії, вигадки та уяви.» [62, с. 51].

До критеріїв і показників формування життєвої компетентності відносять: «ставлення школярів до суспільства, ступінь активності життєвої позиції, спрямованість особистості на предмет соціальних відносин, ступінь сформованості соціального досвіду.»[61, с. 42].

Успішно сформована життєва компетентність, що відповідає усім критеріям та показникам, описана в нормативних документах про освіту: «Життєво компетентною можна вважати ту дитину, яка адекватно веде себе в різних життєвих ситуаціях, є активним суб'єктом життєдіяльності, проявляє своє «Я» в різних сферах життя, володіє набором базових якостей, характеризується зрілими (відповідно до віку) формами основних видів діяльності (ігровою, комунікативною, трудовою, навчальною).» [33].

Відповідно до останніх наукових досліджень, «життєва компетентність передбачає гармонію між зовнішнім світом і самим собою, своїм власним «Я». Дисгармонія цих складових призводить до спустошеності внутрішнього світу особи, нездатності відповідально, індивідуально-особистісно ставитись до світу, до самого себе, до оточуючих. Це проявляється в утилітарному ставленні до життя, коли на перший план виступає вороже, недовірливе ставлення до світу, прийняття лише матеріальних цінностей.» [61, с. 45]. Саме тому важливо розпочинати формування життєвої компетентності з ранніх років свідомого життя дитини. Виховувати особистість готову до життя, яка відкрита новому

досвіду, оптимістично-налаштована, життєрадісна, легко йде на контакт, відкрита всьому новому та незнайомому, що вчиться жити в соціумі.

Отже, життєва компетентність – це структурована різностороння, інтегрована якість особистості, суть якої полягає в умінні пристосуватися та здатності швидко реагувати на проблемні життєві ситуації, партнерських якостях та вміннях співпрацювати, дотримання соціальних норм та правил, здібності та навички на яких базуються інші компетенції. Головне – це набуття учнем соціального досвіду, який буде впливати на його дії, вчинки, на формування його бажань та інтересів, спрямовувати або стримувати його активність

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

2.1. Педагогічні умови та реалізація формування базових компетентностей молодших школярів на уроках «Я досліджую світ»

Об'єктом вивчення традиційної моделі методики викладання навчальних предметів є зміст, методи, засоби та форми організації навчання, які послідовно розглядаються у процесі проходження того чи іншого методичного курсу. Зазначений курс передбачає ознайомлення із цими основними поняттями, їхньою роллю, змістом, особливостями використання в сучасній Новій українській школі.

З урахуванням інтегрованості курс «Я досліджую світ» «має інтегровану мету:

– формування наукового мислення та культури дослідження; розвиток системних уявлень про цілісність та розмаїття природи, утвердження принципів сталого розвитку, ефективної, безпечної і природоохоронної поведінки в довкіллі (природнича освітня галузь);

– формування в учня/учениці здатності до зміни навколишнього світу засобами сучасних технологій без шкоди для середовища, до використання технологій для самореалізації, культурного й національного самовияву (технологічна освітня галузь);

– формування в учня/учениці здатності до вирішення проблем з використанням цифрових пристроїв, інформаційно-комунікаційних технологій та критичного мислення для розвитку, творчого самовираження, власного та суспільного добробуту; безпечна та відповідальна діяльність в інформаційному суспільстві (інформатична освітня галузь).» [51, с.127];

– становлення самостійності учня/учениці, його/її соціальної залученості та активності, через формування здорового способу життя, розвиток підприємливості, здатності до співпраці в різних середовищах, упевненості в собі та доброчесності для безпеки, добробуту та сталого розвитку (соціальна та здоров'язбережувальна освітня галузь);

– створення умов для формування в учня/учениці власної ідентичності та готовності до змін, через усвідомлення своїх прав і свобод, осмислення зв'язків між історією і теперішнім життям; плекання активної громадянської позиції на засадах демократії та поваги до прав людини, набуття досвіду співжиття за демократичними процедурами (громадянська та історична освітня галузь);

– розвиток математичного мислення дитини, здатностей розуміти й оцінювати математичні факти й закономірності, робити усвідомлений вибір, розпізнавати в повсякденному житті проблеми, які можна розв'язувати із застосуванням математичних методів, моделювати процеси та ситуації для вирішення проблем (елементи математичної освітньої галузі);

– розвиток здатності спілкуватися українською мовою для духовного, культурного й національного самовияву, послуговуватися нею в особистому і суспільному житті, у міжкультурному діалозі, бачити її передумовою життєвого успіху; плекання здатності спілкуватися рідною мовою (якщо вона не українська); формування шанобливого ставлення до культурної спадщини; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду (елементи мовно-літературної освітньої галузі).» [51, с.128].

Визнання освіти як загальнолюдської цінності сьогодні ні в кого не викликає сумніву. Це підтверджується конституційно закріпленим правом людини на освіту в нашій країні. Це право забезпечується існуючою системою освіти в Україні, де відображена світоглядна обумовленість концептуальних засад, у тому числі і реформування галузі.

Зміст інтегрованого курсу «Я досліджую світ», окрім взаємопоєднаних освітніх галузей, пов'язаний із віковою фізіологією і шкільною гігієною. Елементи знань цієї науки введено в цей курс.

«Особливе місце серед наукових дисциплін, з якими пов'язана дана методика, займає екологія, яка сьогодні стала комплексною. Учені виділяють більше ста галузей екологічного знання.» [47 с.54].

«Я досліджую світ», як навчальний предмет, має потужні можливості для реалізації завдання розвитку пізнавальних процесів. Саме «на змісті інтегрованих галузей розширюються елементарні знання учнів про предмети і явища природи та соціуму; розкриваються в доступній формі зв'язки між неживою і живою природою та вплив людини на природу; виховується шанобливе та поважне ставлення до Батьківщини; формуються вміння аналізувати та синтезувати, оцінювати, узагальнювати, систематизувати об'єкти та явища, визначати закономірність зв'язків (у тому числі причинно-наслідкових) між ними; формуються вміння відрізнити істотне від неістотного, формулювати припущення (гіпотези), перевіряти їх; виробляються практико-зорієнтовані вміння і навички.» [51, с.129].

Навички логічно опрацьовувати інформацію, одержану в різний спосіб, дозволяють школяреві критично оцінювати її достовірність; поєднувати новий досвід з набутим раніше і творчо його використовувати для розв'язування повсякденних проблем.

«Основні завдання інтегрованого курсу:

- сформулювати в учнів елементарні поняття про навколишній світ на основі єдності та взаємозв'язку його складових елементів;
- дати первинне уявлення про систему цінностей, соціально прийнятих норм поведінки та норм безпечної поведінки в соціальному середовищі, про екологічну культуру;
- підготувати здобувачів освіти до подальшої освіти в галузі навколишнього світу, в межах суспільних і природничих дисциплін і сформулювати в них прагнення пізнавати навколишній світ самостійно.

Організація навчального процесу передбачає слідування концепції проблемного навчання, що сприяє не тільки формуванню в учнів необхідної системи знань, умінь і навиків, але і досягненню високого рівня розумового розвитку учнів, формуванню у них здібностей до самонавчання .»[51, с.126].

У рамках концепції проблемного навчання основними методами навчання є способи роботи з учнями, які передбачають їх активну участь у процесі навчання і пізнання навколишнього світу.

«Основними методами пізнання навколишнього світу в початковій школі є спостереження і дослідження (експериментування). Спостереження - це вивчення об'єктів навколишнього світу за допомогою органів чуття. При організації спостережень необхідно чітко визначити з учнями мету даного виду діяльності, створити необхідні умови і скласти план роботи. У ході роботи доцільно фіксувати спостереження і результати. У кінці спостереження необхідно обов'язково зробити висновки і розглянути можливості подальшої роботи.» [39, с.130].

Словесні методи навчання передбачають проведення бесід, дискусій, пояснень, роботу з підручником тощо. Робота з підручником включає в себе різноманітні стратегії читання (виокремлення головного слова, думки, знаходження відповіді на запитання тощо). Використання наочних посібників (таблиць, карт, схем, муляжів тощо) обов'язкове на кожному уроці, оскільки це дозволяє учням отримати достовірні знання про навколишній світ і його реальну картину. Ігрова діяльність у формі дидактичних і сюжетно-рольових ігор сприяє більш ефективному засвоєнню або закріпленню навчального матеріалу.

У процесі вивчення предмету «Я досліджую світ» у молодших школярів повинен сформуватися цілісний погляд на навколишнє природне і соціальне середовище, місце в ньому людини.

Виходячи із цього, основна мета предметів, що реалізують зміст інтегрованого курсу, - «формування соціального досвіду школярів, усвідомлення ними елементарної взаємодії в системі «людина - природа -

суспільство», виховання морального й екологічно обґрунтованого ставлення до середовища проживання і правил поведінки в ньому.» [7, с.47].

2.2. Діагностика стану сформованості життєвої компетентності молодших школярів

Діагностика – основа будь-якого дослідження. Дослідницький, пошуковий та пізнавальний процес є основою будь-якої діагностики. Суть найпоширенішого трактування педагогічної діагностики, що побутує в науці полягає в «розпізнаванні та встановленні ознак, що характеризують нормальний (або з відхилом від норм) перебіг педагогічного процесу; встановлення діагнозу» [12].

В. Шахрай зазначає, що «постановка соціального діагнозу – це процес творчий, який враховує особливості соціальної поведінки індивідів. Таку поведінку непросто досконало вивчити й описати, адже вона знаходиться під впливом багатьох чинників (зовнішніх і внутрішніх), і є досить варіативною. Закономірності, яким вона підлягає, носять імовірнісний характер, їх важко спрогнозувати, тож судження щодо певних аспектів соціальної поведінки можуть бути більш-менш правильними, відображаючи лиш певні тенденції» [71].

Для встановлення стану сформованості життєвої компетентності молодших школярів, нами було використано найпоширеніші, для цього методи, зокрема: інтерв'ювання, анкетування, спостереження, бесіда та аналіз дитячих робіт. Дані методи допомагають скласти цілісну картину, щодо сформованості компетентності.

Опрацювання даних, отриманих під час інтерв'ю та бесіди вимагали більшої уваги та часу, ніж обробка даних анкетування. Проте перевага надавалася саме усним методам, адже, вони дають можливість дитині розкритися, осмислити зміст питань та не потребують особливого напруження та зосередження.

У процесі діагностики проводилися бесіди з молодшими школярами на теми: «Які обов'язки ти виконуєш вдома та у школі?», «Твої улюблені заняття» або «Чим ти любиш займатися у вільний час?», «Твій найкращий друг у класі» (див. дод. А). Таким чином, ми змогли визначити соціальну роль дитини, з'ясувати рівень розвитку, інтереси та світогляд школяра, оцінити вміння знаходити спільну мову з однолітками та комунікативні здібності.

Також для діагностики використовувалася анкета «Я – громадянин» (див. дод. Б) доктора педагогічних наук В. Шахрай, метою якої є вивчення обізнаності учнів в соціальній сфері.

Основою діагностики став метод спостереження – планомірне, систематичне, активне вивчення предметів і явищ соціальної дійсності. Лише спостерігаючи, ми могли підтвердити дані, що отримали в результаті анкетування, бесіди та інтерв'ю. Передусім ми спостерігали за поведінкою, проявами негативізму та зрідка агресивності, вмінням молодших школярів комунікувати та знаходити спільну мову з людьми різного віку. Метод проводився в різних умовах, що дозволило визначити можливості учнів швидко пристосовуватися до життєвих ситуацій, культуру мовлення, ставлення школярів один до одного та вміння працювати в команді. Спостереження проводилося згідно з планом, систематично, цілеспрямовано, активно за для вирішення поставлених завдань.

Для визначення цілісної картини стосунків та взаємодії учнів в класі застосовувався метод соціометрії. Автор методики румунський психолог та соціолог Я. Морено стверджує, що методика дозволяє зробити «моментальний знімок» групових стосунків, виміряти ступінь згуртованості групи, оцінити кількісно взаємини членів колективу, їхню авторитетність. Учням пропонувалося дати відповідь на такі питання: «1. З ким із твого класу ти хотів би відпочивати влітку? 2. Хто з твоїх однокласників є справжнім другом? 3. З ким би ти хотів сидіти за однією партою? 4. До кого із своїх однокласників ти звернешся за допомогою? 5. З ким би із твоїх

однокласників ти пішов би в похід? 6. На кого з однокласників за успішністю ти хотів би бути схожим? 7. Кого б з однокласників ти запросив би до себе на день народження?» [73].

Наостанок, учням було запропоновано намалювати малюнок на тему: «Ким я хочу бути» (див. додаток В). Мета: з'ясувати які моральні якості необхідно виховувати та підібрати сюжетно-рольові ігри для формування професійних навичок.

Для досягнення мети магістерської роботи нами було сплановано та проведено педагогічне дослідження, яке проводилося на базі комунального закладу «Загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів – гімназії №23 ВМР » 1-Д класу, у кількості 29 учнів.

Дослідження діагностичної бесіди «Які обов'язки ти виконуєш вдома та у школі?» показало що роль, яку діти виконують в соціумі відповідає їх віку та спроможності виконувати обов'язки вдома та школі. Одностайною була відповідь щодо обов'язків у школі; в пріоритеті навчання та спілкування з однолітками. Це є доказом того, що відвідування школи відбувається свідомо, а не тому, що «так треба» чи так захотіли батьки». Щодо обов'язків вдома, то можемо зробити висновок, що діяльність дітей вдома – мінімальна. Так як діти є надзвичайно активними та відвідують гуртки художньої та спортивної діяльності, вдома вони проводять мало часу, тож виконують прохання батьків допомогти та переважно доглядають домашніх улюбленців, що є свідченням шанобливого ставлення до природи.

Бесіда про улюблені заняття та хобі зацікавила дітей найбільше. Кожен із захопленням розповідав про досягнення в улюбленій справі. 50% учнів відвідують спортивні секції за власним бажанням, що є доказом ведення здорового способу життя та розвитком вольових якостей. Решта дітей займаються малюванням, пісочною анімацією, англійською; відвідують хореографічні та театральні гуртки. У вільний час полюблять читати сучасну дитячу літературу. Можемо зробити висновок, що діти приймають соціальні правила і норми, знаходять правильні орієнтири для побудови своєї

соціальної поведінки, вміють проявляти гнучкість у сприйнятті нових вражень та їх оцінці, прилаштовуватися до вимог соціальної групи; вдало обирають корисні для свого соціального розвитку ролі, відповідальні, реально оцінюють свої можливості; орієнтуються у своїх правах та обов'язках.

Бесіда «Твій найкращий друг» розкрила стосунки дітей в класі та їх вміння взаємодіяти одне з одним. За результатами соціометрії, 9% мають проблеми з знаходження спільної мови з однолітками та знаходяться, так би мовити, в ізоляції від класу. Решта учнів мають спільні інтереси, захоплення, майже однаковий рівень навчальних досягнень та тісно товаришують одне з одним за межами класу, школи. (див. рис. 4)

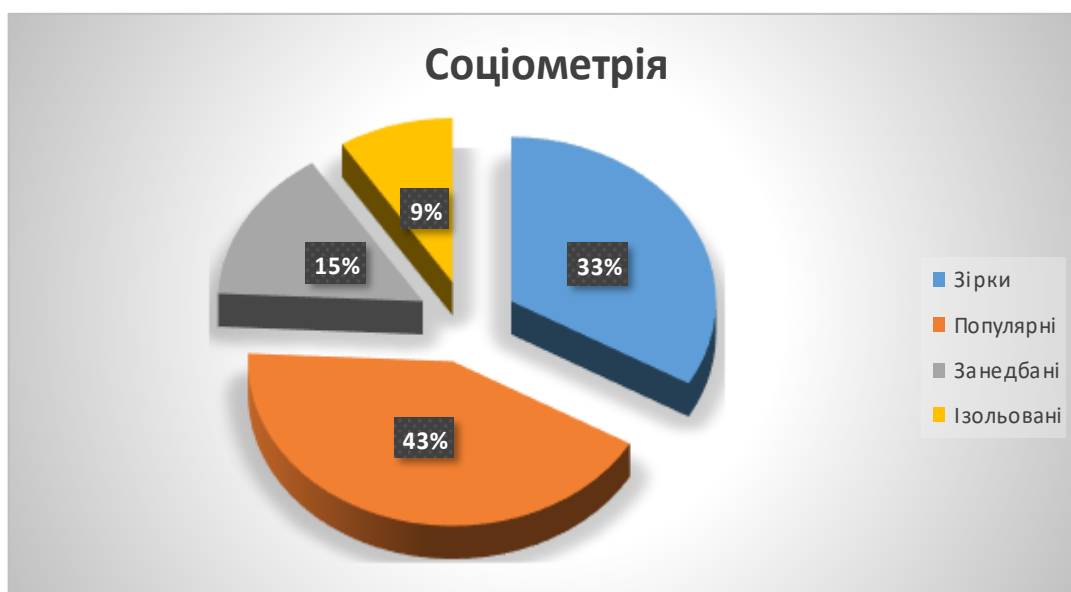

Рисунок 4. Соціометрія

Таким чином показники сформованості:

- уміти брати до уваги думку інших людей, рахуватися з їхніми бажаннями та інтересами, визнавати сильні сторони;
- гнучко поводитися з партнерами по спілкуванню; адекватно реагувати на їхні слова і дії; вміти вислуховувати, погоджуватися, відстоювати власну точку зору, домовлятися;
- виявляти толерантність, здатність співчувати і спів радіти;

- налагоджувати з однолітками та дорослими гармонійні взаємини, домовлятися з ними; уникати конфліктів або розв’язувати їх мирним шляхом, утримуватися від образливих слів та агресивних дій;
- бути здатною до само покладання відповідальності, ініціювати допомогу та підтримку іншому;
- розраховувати на близьких, знайомих, товаришів;
- уміти в разі потреби звернутися до людей за допомогою; сформовані на належному рівні в молодших школярів [6, с.10]

Наступним завданням нашого дослідження було визначити обізнаність учнів в соціальній сфері. Цьому сприяли анкетування «Я – громадянин» та рівень навчальних досягнень дітей (див. рис.5). Попри досить високі результати в навчанні, діти за результатами анкетування слабо компетентні в питаннях соціальної сфери. Велика кількість дітей не володіє знаннями про культуру та політичний устрій України.

Рівень навчальних досягнень учнів

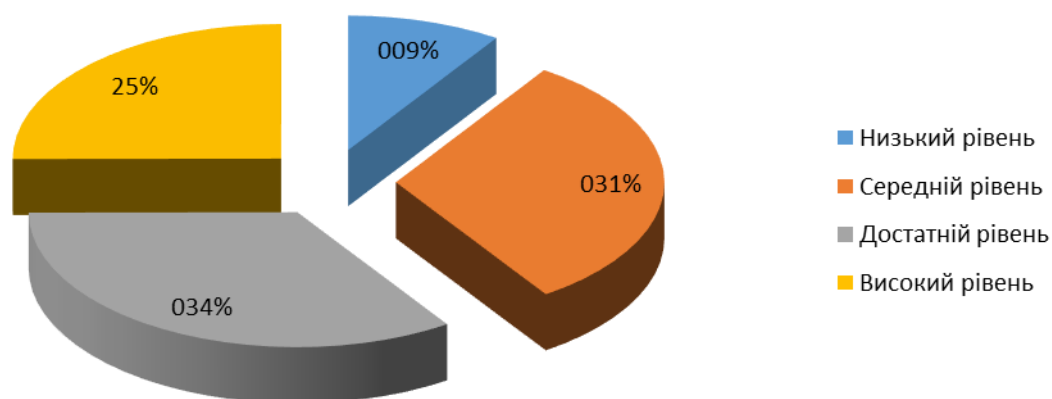

Рисунок 5. Рівень навчальних досягнень учнів

Для того аби повноцінно розкрити та зрозуміти сутність кожної дитини, ми запропонували дітям помалювати, цьому сприяла техніка «Плями, каракулі» (М. Бетенські) (див. дод. Д). Дана методика поєднує образотворчу техніку з музикою, спонукає особистість дитини до

саморозкриття, дослідженню власного емоційного стану, розвитку творчої уяви.

Метод спостереження підтвердив усі результати, отриманні у вище згаданих методиках.

Оскільки в дослідженні брали участь учні 1 класу, та часу було обмаль, ми були обмежені в кількості методик для діагностики, що зумовлюється віковими можливостями репіцієнтів. Отже, нами було використано 7 найпоширеніших методик, які допомогли нам повноцінно продіагностувати рівень сформованості життєвої компетентності молодших школярів.

Після діагностики ми вирішили, що для покращення результатів необхідно використати ігри які б сприяли:

- формуванню морально-етичних цінностей
- формуванню соціальних навичок
- розвиткові комунікативної сфери
- розвиткові вміння знаходити спільну мову з однолітками.

На нашу думку, найефективніше цьому сприяють ігри: «Секрет», «Аукціон» та українознавча гра «Соняшник».

На першому етапі дослідження ми використовували гру «Секрет» (див. дод. Г). Гра розвиває взаєморозуміння в групі, дозволяє дітям краще пізнати один одного, розширяє уявлень про оточуючих і про себе; створює умови для розвитку спостережливості, уваги, пам'яті, дає учасникам можливість розвиватися і проявляти себе.

Хід гри: усім учасникам гри ведучий роздає по «секрету» із красивої скриньки (гудзик, намистинку, брошку, старий годинник тощо...), кладе в долоньку і затискає в кулачок. Учасники ходять по приміщенню і знаходять способи умовити кожного показати йому свій секрет. Вчитель стежить за процесом обміну секретами, допомагає боязким знайти спільну мову з кожним учасником.

На другому етапі проводилася гра «Аукціон» (див. дод. Г) Мета: визначити цінності, навчити робити вибір та цінувати його, брати за це відповідальність на себе. Гра допомагає учням усвідомити власні цінності, побудувати їхню ієрархію, зрозуміти, що різні люди можуть мати різні цінності. Головний, але не завжди досяжний результат - розуміння того, що, вибираючи свою систему цінностей і виконуючи її, людина реалізує свою волю.

На третьому етапі дітям пропонувалася Всеукраїнська українознавча гра «Соняшник» (див. дод. Г). Гра дає можливість дітям показати свої здібності при виконанні завдань, перевірити грамотність, уміння логічно мислити, працювати самостійно. Родзинкою завдань для всіх є ребуси, які учні із задоволенням розв'язують. Беручи участь у цій грі, діти розширюють свій світогляд, поповнюють запас знань з культури та історії України. Участь у цій грі дає можливість повірити у свої сили, сказати собі: «Я це можу, це у моїх силах».

В результаті аналізу дитячих малюнків на тему «Ким я хочу бути» нами була підібрана добірка сюжетно-рольових ігор (дод. Е), які допоможуть сформувати в молодших школярів уявлення про омріяні професії, практичні навички та уміння виконання професійної роботи, знання про особливості кожної професії. Найпоширеніша професія серед дітей : лікар, поліцейський, музикант, артист, перукар, вчитель.

За результатами дотримання та виконання програмових вимог інтегрованого курсу «Я досліджую світ» з використанням комплексних методів ігрової діяльності, в процесі формування життєтворчості молодших школярів, розпочалося засвоєння раніше невідомих дітям соціальних навичок:

– уміти брати до уваги думку інших людей, рахуватися з їхніми бажаннями та інтересами;

- гнучко поводитися з партнерами по спілкуванню; адекватно реагувати на їхні слова і дії; вміти вислуховувати, погоджуватися, відстоювати власну точку зору, домовлятися;
- налагоджувати з однолітками та дорослими гармонійні взаємини, домовлятися з ними;
- оптимістично ставитися до труднощів, уміти мобілізуватися на їх подолання; проявляти витримку в стресових ситуаціях;
- бути здатною до само покладання відповідальності, ініціювати допомогу та підтримку іншому;
- контролювати та регулювати свою поведінку, утримуватися від негативних проявів;
- довіряти власному досвіду, спиратися на реалістичну самооцінку;
- уміти тримати дистанцію, відчувати межу бажаної-небажаної поведінки;
- володіти справжніми чеснотами і цінностями; які допоможуть їм поступово досягти високого рівня сформованості соціальної компетентності [6, с. 10].

Підсумовуючи вище сказане, можемо зробити висновок, що ефективність формування життєтворчості молодших школярів залежить від засобу, що застосовується для формування.

2.3. Організація та педагогічне управління ігровою діяльністю молодших школярів на уроках «Я досліджую світ»

Досить часто нові технології мають «спільне коріння» із «добре забутим, старим», що вимагає від науковців та практиків при їх впровадженні зважати на принципи та умови за яких технології було створено. Такою ж, на нашу думку є ігрова технологія. Найпоширеніше її трактування, що зустрічається в психолого-педагогічній науці, пов'язане із терапевтичним

впливом на дітей і дорослих. Адже гра сприяє встановленню емоційно близьких стосунків, знімає напругу і страх; цей метод використовують для корекції емоційних і поведінкових розладів у дітей, в його основу покладено гру як властивий дитині спосіб взаємодії з навколишнім світом. Оскільки навчально-виховна та художньо-творча діяльність проходитимуть в атмосфері довіри, а теоретичний матеріал подаватиметься в ігровій формі, то це дозволить дітям краще засвоювати інформацію і при цьому не переживати за «неправильні» відповіді.

Здійснивши аналіз інформаційних джерел нами було з'ясовано, що гра має багатовікову історію, так як виникла з появою людини-дитини на світі. Ігрову технологію науковці досліджують в психологічній та педагогічній галузі. Велика кількість досліджень призвела до поділу вчених на школи, які по різному трактували та розуміли сутність ігрової технології й дещо розходилися в думках стосовно її навчально-виховного потенціалу. Так, С. Шацький, Н. Крупська, Т. Цвелих обґрунтували суспільно-орієнтовані підходи до оцінки ігрової діяльності; творчість ігри соціального характеру у різних педагогічних аспектах розглядали А. Макаренко, В. Сухомлинський, В. Терський, І. Іванов, Л. Коваль; етнічні особливості гри та ігрової взаємодії відображені О. Духновичем, Г. Волковим, І. Нечуєм-Левицьким, Л. Федоровою; ігри, що розвивають інтелектуально-пізнавальні здібності школярів, досліджували В. Бараксанов, В. Рибальський, Л. Фрідман. Сучасники розглядають ігрову технологію як комплексний засіб, що може спонукати до самоаналізу, самооцінки й саморозвитку.

Але про роль гри у формуванні особистості в педагогічному значенні почали говорити ще давньогрецькі філософи. Зокрема, Платон стверджував, що джерелом задоволення є гра, а у працях Аристотеля зазначалося, що навіть дорослі люди здатні віддаватися найчудовішим іграм. Видатний вчений та педагог Ж.-Ж. Руссо наголошував, «для того, щоб пізнати та зрозуміти дитину, необхідно поспостерігати за її грою.» [62,с. 124].

Ще один незвичний підхід до навчально-виховного потенціалу гри знаходить своє місце в педагогіці А. Макаренка, який пише: «Є ще один важливий метод - гра... У кожній хорошій грі є робоче зусилля та зусилля думки. Дехто гадає, що робота відрізняється від гри тим, що в роботі є відповідальність, а в грі її немає. Це неправильно: у грі є така сама велика відповідальність, як і в роботі, звичайно, у грі хорошій, правильній...»[44, с. 63]. Разом з тим, педагог наголошує : «У дитячому віці гра - це норма, і дитина повинна завжди гратися, навіть, коли робить серйозну справу. У дитини є пристрасть до гри, і треба її задовольняти. Слід не тільки дати їй час погратися, а й проїняти цією грою все її життя» [44, с. 69].

Говорячи про гру маємо пам'ятати думку В. Сухомлинського: «Без гри немає й не може бути повноцінного розумового розвитку» [66, с. 421].

Що ж до психологічної точки зору на дану проблему то, К. Берnard називає гру «тратою вільного часу для отримання задоволення; це перетворення прихованої сили, потенційної енергії в енергію діючу, яка виявляється різноманітними способами, але метою якої завжди слугує лише задоволення». Проте, він стверджує й те, що «гра є не тільки еквівалентом накопиченої енергії, а в той же час і засобом для збільшення цієї енергії» [52, с. 207].

Задоволення у виграші, вигоді – це основна цінність гри. Повторення одних і тих самих дій призводить до удосконалення здібностей набутих в грі. Проте, для виникнення гри, крім наявності певних знань і сил, необхідний ще й більш-менш високий ступінь психічної активності. Як зазначає професор Д. Колоцца: «Щоб бути готовою до гри, дитина має попередньо досягти певного ступеня фізичного і психічного розвитку» [44 с. 22].

Дослідження педагога і дослідника Ю. Азарова описують гру в системі взаємин педагога з вихованцями: «Гра, якщо вона педагогічно правильно сконструйована й організована, більше, ніж будь-яка інша діяльність, дозволяє всебічно, і в усій повноті, розвивати самодіяльність дітей відповідно до їх вікових особливостей... Гра може бути в руках тим

інструментом, за допомогою якого здійснюється перехід від найпростішого дитячого бажання, задоволення до виконання серйозних і важких соціальних функцій, які покликаний здійснювати громадянин нашого суспільства» [39, с. 178-179].

Важливий внесок в ігрову технологію вніс вчений А. Захаров. Досягненнями якого користуються не лише українські, але й іноземні колеги. А. Захаров вважає, що «основна мета ігрової технології полягає в перенесенні негативних емоцій і якостей дитини на ігровий образ. Особисті негативні емоції, негативні риси характеру, недоліки в поведінці та інші неприємності, що траплялися в дитячому житті бере на себе лялька, яку обрала дитина. Він пропонує певну послідовність корекційних методик:

1) бесіда, 2) спонтанна гра, 3) спрямована гра, 4) навіювання.

Дослідження проведені А. Захаровим дозволяють йому виділити *діагностичну, терапевтичну і навчаючу функції гри*, що реалізуються як на початковому етапі в спонтанній грі, так і в спрямованій грі, яка є імпровізацією якогось сюжету. Правила виділені вченим дозволяють педагогу діагностувати, впливати, керувати, контролювати й виправляти проблеми дитини, таким чином, щоб допомога виглядала ненав'язливо й була корисною» [389 с. 65].

Крім того, як зазначає А. Хіля, «ігрові моменти, що використовуються як арт-терапевтичні і казкотерапевтичні вправи, дозволяють варіювати структуру, сприяють зняттю емоційно-фізичної, емоційно-психологічної напруги та бар'єрів у спілкуванні, тоді як для самої дитини такий творчий процес дозволить відволіктися від «буденних справ», сприятиме активному включенню в казково-фантастичну арт-терапевтичну роботу» [52, с.157].

На практиці ігрову технологію сьогодні використовують всі, хто причетний так чи інакше до педагогічної чи психологічної діяльності. Як і будь-який цілеспрямований процес, ігрова діяльність має бути організованою

та піддаватися контролю. Усвідомлене керівництво діяльністю молодших школярів під час гри сприяє ефективній реалізації освітньо-виховної мети.

Т.Агейкіна-Старченко наголошує, що «організація ігрової діяльності молодших школярів – процес кропіткий і серйозний, а тому вимагає від учителя володіння відповідною системою мистецько-професійних та психолого-педагогічних знань, професійно-виконавських умінь і навичок, особистісних якостей. Саме через гру педагог має змогу толерантно, ненав'язливо, технологічно грамотно ввести дітей у спеціально створені виховні ситуації, що, власне, є основою особистісно зорієнтованого виховання учнів.» [1, с. 40].

Одним із перших правила організації ігор у роботі з дітьми сформулював Я. Коменський, зазначаючи, що «ігри повинні відбуватися під керівництвом і наглядом дорослих» [62, с.107].

Важливу роль вчителю в процесі організації ігрової діяльності відводить Т. Поніманська, яка стверджує, що «ефективність керівництва ігровою діяльністю прямо залежить від сформованості в педагога спеціальних умінь, найважливішими серед яких є: аналітичні, проектувальні, організаторські та комунікативні» [59, с. 35]. Успіх керівництва іграми дітей, на думку дослідниці, також залежить від: «урахування вікових та індивідуальних особливостей їхнього розвитку, знання внутрішніх законів гри як діяльності на кожному віковому етапі; планомірної педагогічно активної організації практичного досвіду дитини; організації ігрового середовища» [59, с. 35].

Науковець С. Шмаков застерігає, що коли «педагог занадто втручається в гру, «регламентує дітей на кожному етапі», порушує партнерство, то гра втрачає свою специфічну самобутність» [72, с. 189]. «Управління грою, на його думку, це, перш за все, управління ставленням дітей до навколишньої дійсності» [72, с. 190]. Аналізуючи різні позиції дорослого в грі, С. Шмаков «педагогічно обґрунтованим вважає статус вихователя як партнерна, який організовує співробітництво, партнерство,

«суб'єкт-суб'єктну» взаємодію. Методичне керівництво грою дослідник визначає як «діяльність, що регулює способи здійснення практичної педагогічної діяльності з метою забезпечення гравців ведучими ідеями і досягненнями теорії, методики і практики» [72, с. 191]. На думку, С. Шмакова, «суть педагогічного впливу на дитячі ігри полягає не стільки в безпосередньому втручанні вихователя в гру, скільки в створенні умов, які визначають правильне ставлення дітей до гри» [73, с. 192].

Дослідження Н. Кудикіної доводять, що «ефективність впливу ігрової діяльності на становлення дитячої особистості прямо залежить від вмiлого й правильного педагогічного керівництва нею» [39 с. 197]. На думку дослідниці, керівництво ігровою діяльністю – це «спосiб досягнення мети освітньо-виховного процесу шляхом цілеспрямованого застосування системи педагогічних прийомiв, адекватних особливостям конкретної гри та спрямованих на гармонізацію взаємодії в системі педагог-учень через задоволення активних потреб дитини і реалізацію її особистісного потенціалу» [39, с. 18]. Педагогічне керівництво грою Н. Кудикіна також тлумачить як «методичний супровід, що має бінарний характер: сприяє розгортанню активної й самостійної діяльності учнів; забезпечує добір педагогічних методів і прийомів, за допомогою яких здійснюється динамічна мобілізація всіх структурних компонентів ігрової діяльності на досягнення позитивного результату» [39, с. 24].

У процесі формування життєтворчості молодших школярів вчителі повинні усвідомити, що ігрова діяльність, як і будь-який інший вид діяльності, повинна організовуватися на основі дотримання системи принципів як вихідних положень. Дослідники С. Шмаков, Н. Яременко обґрунтовують «принципи організації ігрової діяльності:

- добровільність (відсутність примусу будь-якої форми) включення дітей у ігрову діяльність;
- розвиток ігрової динаміки;
- підтримка ігрової атмосфери;

– взаємозв'язок ігрової та неігрової діяльності переходу від простих до складних ігрових форм.» [75, с.12].

Завдяки прихованим механізмам ігрової діяльності, відбувається вплив на розвиток особистості школяра. Так, О. Газман підкреслює, що «використовуючи ігри як механізм педагогічного впливу й самовиховання, важливо враховувати трьохступеневу емоційну мотивацію, яка пов'язана з трьома видами цілей участі дітей у грі: хочу (бажанням отримати задоволення від гри), потрібно (власне ігрове завдання, пов'язане з виконанням правил, розігруванням сюжету, ролі) та можу (процес досягнення ігрового завдання, яке обов'язково повинно бути творчим). Трьохступеневу мотивацію гри О. Газман пов'язав із напрямками педагогічного керівництва ігровою діяльністю: зацікавлення дітей грою, використовуючи спеціальні прийоми, які стимулюють бажання грати («хочу грати»); допомога дітям діяти за правилами й розв'язувати ігрові завдання («так потрібно»); розвиток творчого потенціалу дитини в процесі гри, сприяння формуванню адекватної самооцінки і почуття («можу»)[75, с. 14-15].

За Н. Яременко [75, с.15] сутність поняття «педагогічно керована ігрова діяльність» визначено як «спосіб надання їм допомоги в пізнанні і засвоєнні моральних і духовних цінностей, які відповідають стратегічній меті розвитку суспільства, забезпечують гармонію їх взаємин із соціальним і природним середовищем з урахуванням анатомофізіологічних, психологічних та індивідуальних особливостей особистості шляхом організації системи ігор під безпосереднім керівництвом учителя». «Педагогічне керівництво ігровою діяльністю, її методичний супровід, на думку Н. Кудикіної, передбачає, з одного боку, розгортання самостійної діяльності дітей, з іншого – добір системи педагогічних методів і прийомів, за допомогою яких здійснюється динамічна мобілізація всіх структурних компонентів ігрової діяльності: мотиваційно-цільовий, змістовий, процесуально-операційний, контрольний-оцінний, результативний» [39, с.

250]. «До складових компонентів структури гри як діяльності Н. Яременко відносить: цілеспрямованість (можливість реалізувати мету, певні педагогічні завдання), планування, реалізація мети, а також аналіз результатів, у яких особистість повністю реалізує себе як суб'єкт» [75, с. 17].

Спирання на гру, ігрову діяльність, ігрові форми – це ще й важливий шлях залучення дітей до роботи без перевантажень. Процес гри дає можливість багатогранного розкриття особистості, її здібностей. Вона дуже згуртовує учнів. У дітей виникає бажання вчитись, уміння вчитись, здатність мобілізуватися, готовність протягом всього уроку активно працювати разом з товаришами. У грі розвиваються і формуються моральні якості. Гра переслідує дві цілі: навчальну та ігрову. Важливо, щоб ігрове завдання не збігалось з навчальною метою. У навчальному процесі ігрова діяльність має форму дидактичної гри, ігрових ситуацій, ігрового прийому, ігрової вправи. Всі ці форми діяльності націлені на вирішення програмних завдань, засвоєння конкретного пізнавального матеріалу. Гра - вільна, добровільна, необмежена умовами, неповторна, з непередбаченим закінченням, з можливими змінами в процесі гри, вигадана, творча діяльність дитини. Гра не є пустою забавою, це зміст життя дитини, її творча діяльність, потрібна для її розвитку. У грі дитина живе і сліди цього життя глибше залишаються в ній, ніж слід дійсного життя. В ігровій ситуації дитина здійснює свої бажання, свої ростові потреби, нейтралізує свої емоційні конфлікти. У неї розвивається фізична сила, моторні вміння, швидкість і точність рухів, координація. У грі її учасники вчаться думати, працювати, творити, набуває досвід в різних ігрових ситуаціях і навіть такий, що допоможе в різних життєвих ситуаціях.

І. Єрмаков зазначає, що «у грі дитина вчиться не лише швидко спостерігати, але й успішно діяти, критично думати й оцінювати те, що кругом неї діється. Особливо сприятливим для цього середовищем є організовані ігри з правилами, в яких гравці вчаться змагатися, перемогти в ситуаціях якими регулюють правила. Гравці вчаться, також, контролювати

свої бажання, критично оцінювати дійсні обставини гри, додержуватися її правил, що є дуже важливим для морального виховання. В ігрових ситуаціях відбуваються зміни, у гравців формується їхня особистість, їхній характер, розвиваються суспільні риси, як чесна гра, дружнє ставлення один до одного, намагались бути щораз кращим»[26, с. 57].

Потрапляючи до школи після дитячого садка, дитина зустрічається з іншим видом діяльності - навчанням. Але гра залишається важливим засобом не лише відпочинку, а й творчого пізнання життя. Ігрова позиція - могутній засіб виховного впливу на дітей. В. Шаталов зазначає «Придивіться: чи не дуже рано згасає наш педагогічний інтерес до ігор, які вірою і правдою завжди служили і покликані служити розвиткові кмітливості та пізнавальної цікавості дітей на всіх, без винятку, вікових рівнях. Відомо, що ті діти, з яких на уроці й слова не витягнеш, в іграх активні. Вони можуть повернути хід гри так, що деякі відмінники тільки руками розведуть. Їхні дії відзначаються глибиною мислення. Мислення сміливого, масштабною, нестандартною» [69, с. 47].

«У процесі гри в учнів виробляється звичка зосереджуватися, самостійно думати, розвивати увагу. Захопившись грою, діти не помічають що навчаються, до активної діяльності залучаються навіть найпасивніші учні. Коли вчитель використовує на уроці елементи гри, то в класі створюється доброзичлива обстановка, бадьорий настрій, бажання вчитися. В грі формується багато особливостей особистості дитини. Гра - це своєрідна школа підготовки до праці. В грі виробляється спритність, витримка, активність. Гра - це школа спілкування дитини. Гра тільки здається легкою. А насправді, вона потребує щоб дитина, яка грається, віддавала грі максимум своєї енергії, розуму, витримки, самостійності. Гра постійно стає напруженою працею і через зусилля веде до задоволення» [58, с. 125].

Ігри в школі, перш за все дидактичні, повинні приковувати нестійку увагу дітей до матеріалу уроку, давати нові знання, заставити їх напружено мислити. Отже, дуже важливим є те, що інтерактивні технології виявляють

індивідуальні особливості, нахили, здібності, інтелектуальні можливості. А завдяки цьому найефективніше формуються такі важливі для молодшого учня уміння мислити логічно, робити самостійні висновки, доводити доцільність своїх дій, уміння осмислювати новий матеріал, уміння чітко висловлювати свої думки, обґрунтовувати їх. А найголовніше, що «інтерактивні ігрові технології розвивають творчі здібності, здатність аналізувати, узагальнювати, розвивають прагнення до морального удосконалення, навички колективного пошуку істини, відповідальність за доручену справу. Саме тому використання інтерактивних ігрових технологій допомагає досягти мети уроку шляхом зацікавлення учнів, будувати навчально-виховний процес так, щоб навчання давало радість, успіх, задоволення» [59, с. 58].

Досвід свідчить про те, що які б інноваційні технології не впроваджували в практику, досягти успіху можна лише зацікавивши учня на уроці, коли, розвиваючи свої здібності, він задовольняє пізнавальні потреби. І тут допомагають інтерактивні ігрові технології, оскільки молодші школярі постійно відчують потребу в грі, ігровому спілкуванні, і гра для них - це перша можливість виявити себе як особистість, самовиразитись і самоствердитись. Поєднання ігрових дій і серйозних завдань допомагає дітям швидше опанувати роль учнів. Гра завжди створювала бадьорий творчий настрій, і ні в якій іншій діяльності дитина не проявляла стільки наполегливості, цілеспрямованості, кмітливості, як в ігровій. Вона зробила цікавим процес навчання, сприяла полегшенню усвідомлення матеріалу. А через ігрові форми вирішувала важливі виховні завдання - уміння турбуватись про оточуючих, здатність співчувати й товаришувати. «Гра, як і творчість, єднала дітей і вчителя, вчила оптимізму, життєлюбству, взаєморозумінню. Вона сприймалася як радісний підсумок здійснення планів, реалізація перспективи. Для того, щоб навчання не було нудним, а носило цікавий, пізнавальний характер на будь-якому уроці вчитель повинен

звертатися до гри. Для цього придумано безліч ігор, якими ніколи не слід нехтувати» [7, с.50].

Плануючи урок, вчитель повинен дати можливість кожній дитині самостійно «ввійти в казку», уявити її персонажів, тобто скласти умови для вираження творчої природи учня. Одночасно з грою непомітно для дітей відбувається їх саморозвиток, самовиховання. Гра розкриває дітей краще від діагностичних тестів. Це для вчителя в майбутньому великий простір для спостережень і роздумів. «Орієнтація на гру як спосіб навчання й форму організації діяльності допомагає зробити працю приємною, стосунки з учнями - приязними та довірливими, а навчання - цікавим та захоплюючим. На уроках не буває місця авторитарній формі спілкування, а панує спільна, колегіальна діяльність, співпраця, співтворчість. Гра дарує учням радісні хвилини. А там, де учні бажають учитись, прагнуть навчатись, є позитивні емоції, є і результати» [7, с.48].

Таким чином, ігрова діяльність - це форма розвитку особистості. Кожна ігрова технологія має свій виховуючий і розвиваючий потенціал, сприяє формуванню життєтворчості учнів, а велика різноманітність ігор дає змогу вчителю ефективно застосовувати їх на різних етапах уроку.

Для дитини гра – можливість потрапити в чарівний світ, де проблеми вирішуються легко, без надмірних зусиль та місцем де можна творити та створювати.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі здійснено теоретичне узагальнення проблеми формування життєтворчості особистості молодших школярів у процесі ігрової діяльності на уроках «Я досліджую світ»; обґрунтовано особливості інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в умовах НУШ; підібрано методики, що дозволяють емпірично перевірити ефективність умов дотримання та виконання програмових вимог інтегрованого курсу «Я досліджую світ» з використанням методів ігрової діяльності у процесі формування життєтворчості особистості; експериментально перевірено модель формування життєтворчості особистості молодших школярів засобами ігрової діяльності.

1. Здійснений нами аналіз основних теоретичних положень дозволив констатувати, що проблема формування життєтворчості особистості завжди знаходилася в полі зору провідних педагогів та психологів минулого і сьогодення. Твердження науковців, щодо тлумачення життєтворчості, різняться, проте є ряд спільних рис, які протягнуті наскрізно червоною ниткою у всіх визначеннях: основа будь-якого життя – ціннісні орієнтири; стратегія розвитку та побудови життєвого проєкту неможлива без процесу самопізнання та саморефлексії; лише при наявності певного досвіду особистість наважується на зміни в житті, таким чином відбувається саморух індивіда, вдосконалення його знань, умінь, навичок. Ми вважаємо що особистість, яка володіє навичками життєтворчості, може самотужки освоювати нові технології, орієнтуватися в інформаційному просторі, має сформовані якості необхідні для сучасної людини: універсальність мислення та здатність швидко реагувати на проблемну ситуацію.

2. Технології формування життєтворчості особистості в психолого – педагогічній науці розглядаються через призму принципів та підсистем, що покликані сприяти життєтворчості людини. Сучасними технологіями життєтворчості є освіта і виховання. Як технологія життєтворчості потребує

застосування інноваційних підходів, зокрема, таких як передбачення й співучасть.

3. У процесі дослідження обґрунтовано зміст та сутнісні характеристики формування життєвої компетентності особистості молодшого школяра в умовах розвитку української державності. Визначено основні змістовні характеристики поняття «життєва компетентність»: трансформативне явище, яке розвивається, видозмінюється ускладнюється; формування залежить від зовнішніх і внутрішніх чинників впливу, а реалізація потенційних можливостей може відбуватися у певному часі і просторі; має різнорівневий та індивідуальний характер, залежність від тих педагогічних дій, які спрямовуються з метою надання необхідної освітньої допомоги, створення належних умов для їх життя, навчання, праці, гри; формується з урахуванням її складових та відповідно до періоду синзетивності, фізіологічно виправданого часом; формується під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх процесів.

4. Головним у формуванні життєвої компетентності є набуття учнем соціального досвіду, який буде впливати на його дії, вчинки, на формування його бажань та інтересів, спрямовувати або стримувати його активність. Основними показниками сформованості життєвої компетентності в молодших школярів виступають: ігрова діяльність, спілкування, предметно – практична діяльність, ставлення школярів до суспільства, ступінь активності життєвої позиції, спрямованість особистості на предмет соціальних відносин, ступінь сформованості соціального досвіду. Успішно сформована життєва компетентність, що відповідає усім критеріям та показникам, описана в нормативних документах про освіту.

5. «Я досліджую світ» – інтегрований курс, що поєднує у собі ключові компетентності: мовно-літературну, математичну, природничу, технологічну, соціальну та здоров'язбережувальну, громадянську та історичну, інформатичну, пов'язаний із віковою фізіологією і шкільною гігієною Головна мета курсу – навчити дитину вмінню застосовувати знання

у житті. Результатом такого процесу має бути сформованість загальної компетентності дитини, яка включає сукупність ключових компетенцій і є інтегрованою характеристикою особистості. Ігрова діяльність у формі дидактичних і сюжетно-рольових ігор виступає основним засобом реалізації поставленої мети. У процесі вивчення курсу «Я досліджую світ» у молодших школярів повинен сформуватися цілісний погляд на навколишнє природне і соціальне середовище, місце в ньому людини. Новий підхід формуватиме новий тип соціально-підкованої особистості, що володіє компетентностями.

6. Здійснивши аналіз інформаційних джерел нами було з'ясовано, що організація ігрової діяльності має ефективний результат при дотриманні основних принципів організації: добровільності включення дітей у ігрову діяльність; розвитку ігрової динаміки; підтримці ігрової атмосфери; взаємозв'язку ігрової та неігрової діяльності переходу від простих до складних ігрових форм. Ігрова технологія як комплексний засіб може спонукати до самоаналізу, самооцінки й саморозвитку через реалізацію діагностичної, терапевтичної і навчальної функцій гри. Педагогічне управління ігровою діяльністю передбачає емоційну мотивацію учнів, добір системи педагогічних методів і прийомів, за допомогою яких здійснюється динамічна мобілізація дітей під час організації та проведення ігрової діяльності. Ігри в школі, перш за все дидактичні, повинні приковувати нестійку увагу дітей до матеріалу уроку, давати нові знання, заставити їх напружено мислити.

7. Для визначення актуального стану сформованості життєвої компетентності в основу ми взяли наступні характеристики життєвої компетентності молодших школярів : соціальну роль дитини, рівень розвитку, інтереси та світогляд школяра, вміння знаходити спільну мову з однолітками та комунікативні здібності; обізнаність учнів в соціальній сфері; стосунки та взаємодія учнів в класі; моральні якості. Нами було використано найпоширеніші методи дослідження, зокрема інтерв'ювання, анкетування, спостереження, бесіда та аналіз дитячих робіт. Результати моніторингу

показали, що роль яку діти виконують в соціумі відповідає їх віку та спроможності виконувати обов'язки вдома та школі. 50% учнів відвідують спортивні секції за власним бажанням, що є доказом ведення здорового способу життя та розвитком вольових якостей; діти приймають соціальні правила і норми, знаходять правильні орієнтири для побудови своєї соціальної поведінки, вміють проявляти гнучкість у сприйнятті нових вражень та їх оцінці, прилаштовуватися до вимог соціальної групи; вдало обирають корисні для свого соціального розвитку ролі, відповідальні, реально оцінюють свої можливості; орієнтуються у своїх правах та обов'язках. 9% мають проблеми з знаходження спільної мови з однолітками та знаходяться, так би мовити, в ізоляції від класу. Решта учнів мають спільні інтереси, захоплення, майже однаковий рівень навчальних досягнень та тісно товаришують одне з одним за межами класу, школи. Попри досить високі результати в навчанні, діти за результатами анкетування – слабо компетентні в питаннях соціальної сфери. Велика кількість дітей не володіє знаннями про культуру та політичний устрій України.

Провідними методами роботи з учнями виступили ігри які б сприяли: формуванню морально-етичних цінностей; формуванню соціальних навичок; розвиткові комунікативної сфери; розвиткові вміння знаходити спільну мову з однолітками :«Секрет», «Аукціон» та українознавча гра «Соняшник», сюжетно –рольові ігри: «Лікарня», «Поліція», «Запрошуємо на концерт»...

Отже, ігрова діяльність – це ефективний метод, який досить простим у використанні, але водночас глибоким, змістовним та результативним. Висока ефективність ігрової діяльності зумовлена тим, що цей метод являє собою поєднання емоції та взаємодії дітей не тільки, між собою, але й з вчителем. Гра дозволяє сформувати новий погляд на ситуацію і перейти на новий рівень її усвідомлення, моделюючи більш конструктивне відношення та поведінку.

Нам вдалося досягнути своєї мети, що полягала у теоретичному обґрунтуванні сутності формування життєтворчості особистості в процесі

ігрової діяльності на уроках «Я досліджую світ». Всі питання магістерської роботи описані по суті, чітко, лаконічно та доступно.

Проведене дослідження не претендує на вичерпне розв'язання проблеми використання ігрової діяльності в процесі формування життєтворчості молодших школярів на уроках «Я досліджую світ». Тож перспективою подальших досліджень може бути діагностика сформованості життєтворчості у спілкуванні, навчанні та вихованні майбутніх педагогів. Де гра може виступати головним інструментом діагностики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агейкіна-Старченко Т. Організація ігрової діяльності молодших школярів на уроках музичного мистецтва. Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : зб. ст. / [за ред. Г. Тарасенко]. Вінниця : ФОП Корзун Д., 2015. Випуск 4. С. 38-41.
2. Акопян В. Культура життєтворчості особистості: проблема визначення. Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. К.: Видавництво ВГО УАН, 2010. Випуск 32. С.192-198
3. Андруховець П. Ігрова педагогіка. Завуч. 2004. № 1 (187). С. 6-16.
4. Бартків О., Дурманенко Є. Формування життєвої компетентності учнів молодшого шкільного віку . Гуманізація навчально-виховного процесу: наук.-метод. збірник. Випуск XVII. Слов'янськ, 2012. С.25-28.
5. Богданова Н. Культура життєтворчості особистості. Філософсько світоглядний аналіз: наукове видання. Київ: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2011. 302 с.
6. Бех І. Духовні цінності в розвитку особистості. Педагогіка і психологія. 2011. № 4. С. 49-57.
7. Біляєв В. Організація ігрової діяльності на уроці: Гуманізація навчально-виховного процесу: наук.-метод. збірник. Випуск XV. Слов'янськ, 2017. С.42-54
8. Богданова Н. Культура життєтворчості особистості. Філософсько-світоглядний аналіз. Наукове видання. Київ: НПУ імені М. Драгоманова, 2011. 302с
9. Боришевський М. Духовні цінності в становленні особистості – громадянина. Педагогіка і психологія. 2007. № 1
10. Василюк А., Танась М. Педагогічний словник-лексикон (українсько-англо-польський). Київ-Варшава, 2013. 222 с.
11. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. І допов.) / уклад. і голов. ред. В. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

12. Вербицька П. Організаційно-педагогічні засади громадянської освіти молодших школярів: дис. ... на здоб. наук. ступ. к. п. н., Київ, 2000
13. Володарська Н. Проблеми життєтворчості особистості з вадами здоров'я. Практична психологія та соціальна робота. 2005. №7. С.50-54
14. Всеукраїнська народознавча гра «Соняшник». URL: <http://gra-sonyashnyk.com.ua> (дата звернення 24.04.2020)
15. Гайова Л. Дидактичні можливості інтелектуальних ігор. *Початкова школа*. 2013. 2010. № 10. С.12-14
16. Галкін С. Організація ігрової діяльності на уроці. *Завуч*. 2011. №3 (216). С.9-12.
17. Головатий М. Молодь і національна ідея. Проблема формування громадської позиції нової генерації України. Політична культура і політичні партії України. Київ, 2007. Т.6. С.406
18. Горностай П. Життєва компетентність в умовах обмеженості життєвого світу. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство. Київ: Контекст, 2012. С. 44 - 47.
19. Горностай П. Життєві ролі та життєтворчість. *Наукові студії з соціальної та політичної психології*. Випуск 5(8). Київ. 2002. С.81-91
20. Данилюк І. Життєдіяльність особистості як цілісність. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Українознавство*. Випуск 5. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2001. С.42-47
21. Державна національна програма «Освіта»(Україна ХХІ ст.). Київ: Райдуга, 1994. 61 с.
22. Державний стандарт початкової загальної освіти №87 від 21.02.2018. Міністерство освіти і науки України. URL: <http://dano.dp.ua/attachments/article/303/Державний%20стандарт%20початкової%20освіти.pdf> (дата звернення 15.08.2020)

23. Джура О. Теоретико-методологічні проблеми дослідження життєтворчості особистості. Нова парадигма. Випуск 83. Київ: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2009. С. 4-10.
24. Дорошенко С. Місце дидактичної гри на уроці в початкових класах Київ: Освіта, 1987. 124 с.
25. Єрмаков І. Виховання життєтворчості: Моделі виховних систем Харків: Вид. група «Основа», 2006. 224 с
26. Єрмаков І. Педагогіка життєтворчості: орієнтири для ХХІ століття. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: наук.-метод. зб. / Ред. кол. Н. Софій, І.Єрмаков та ін. Київ: Контекст, 2000. 336 с.
27. Єрмаков І. Розвивати життєву компетентність. *Шкільний світ* Москва: Академія, 2006. 304 с.
28. Життєва компетентність особистості: Наук.-метод. посіб. / За ред. Л. Сохань. Київ: Богдана, 2003. 520 с.
29. Зарицька В. Формування в учнів здатності до самореалізації: дис... канд. психол. наук: 19.00.07 Харківський національний ун-т ім. В.Каразіна. Харків, 2006.
30. Зязюн І. Концептуальні засади теорії освіти в Україні. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2000. № 1. С.9–14
31. Ковальчук В. Розвивати життєву компетентність. *Шкільний світ*. Москва: Академія, 2011. 112 с.
32. Комар О. Викладання за інтерактивними технологіями. *Рідна школа: Наук. - педагогічний журнал*. 2014. Жовтень. № 10 (921). С.48-51.
33. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: наук. метод. посібник / наук. ред. О. Кононко. Київ: Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2003. 243 с
34. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня доктора психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Київ, 2001. 36с.

35. Концепція мовної освіти в Україні: проект 2011 року. Міністерство освіти і науки України. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/132/13252/Concept_L_education.doc
(дата звернення 25.10.2019)
36. Кравченко Т. Соціалізація дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи : монографія. Київ : Фенікс, 2009. 416 с.
37. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: науково-методичний збірник /Ред. кол. Н. Софій, І.Єрмаков та ін. Київ: Контекст, 2010. 336 с.
38. Крутій В. Місце дидактичної гри на уроках в початкових класах *Наука і освіта*. 2001. № 3. С.19-22.
39. Кудикіна Н. Ігрова діяльність молодших школярів у позаурочному навчально-виховному процесі : монографія. Київ: КМПУ, 2003. 272 с
40. Кудінов І. Типологія життєвих стратегій особистості. *Політологічний вісник*. Збірник наукових праць. Київ: ІНТАС, 2008. Випуск 33. С.6-16.
41. Кузьміна О. Формування життєвої компетентності особистості в освітньому соціально-виховному середовищі. Проектування життєвої компетентності учнівської молоді : колективна монографія / за наук. ред. проф. Кузьміної О.В. Nameln: InterGING, 2018. С.15-41
42. Ляшенко В. Визначення рівнів сформованості життєвої компетентності учнів. Київ: Вид-во А.С.К., 2009. 46 с.
43. Максимова О. Фактори впливу на формування соціальної компетентності дитячої особистості. Сучасні тенденції і пріоритети компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти: збірник науково-методичних праць / За заг. ред.. В. Литньова, Н. Колесник, Т. Завязун. – Житомир: «Полісся», 2016. У 3-х ч. Ч.ІІІ. С.104 – 109
44. Малько А. Теоретико-методологічні основи розвитку соціальної педагогіки: монографія. Харків: ХДАК, 2004. – 285 с.

45. Мартынюк И. Жизненные цели личности: понятие, структура, механизмы формирования. Київ: Наукова думка, 1990. 122 с
46. Мельник Ж. Уявлення про структуру самосвідомості особистості у сучасній психології. Проблеми сучасної психології. 2009. № 6. Ч. 2. С. 66-73.
47. Мистецтво життєтворчості особистості: Наук.-метод. посіб.: У 2 ч. / Л. Сохань, І. Єрмаков. Київ: Ін-т змісту і методів навчання, 1997.
48. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. Освіта України. 2001. №29. С.4-6.
49. Ницета В. Життєва компетентність особистості: до питання створення функціональної моделі. *Шкільний світ*. 2011. № 37. С. 5-13
50. Ничкало Н. Філософія сучасної освіти. Педагогіка і психологія. 2006. № 4. С. 49-57.
51. Новицька Н. Навчання й виховання молодших школярів на уроках «Я досліджую світ». Гуманізація навчально-виховного процесу: Наук.-метод. збірник. Випуск XVII. Слов'янськ, 2017. С.125-130.
52. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. Г. Тарасенко. Київ: Слово, 2010. 318 с.
53. Панченко С. Підготовка молоді до особистісної життєтворчості – вимога часу. Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія. Київ: Пед. преса, 2000. Т. 2. Ч. 6. С. 58-63.
54. Педагогічна діагностика. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Педагогічна_діагностика (дата звернення 06.05.2020)
55. Підласа А. Психологічний аналіз категорії життєвого шляху особистості. Автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01. Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2005. 20 с
56. Позінкевич Р. Творче формування особистості та її життєтворчість як визначальна умова культури. Науковий вісник Волинського нац. ун-ту ім. Л. Українки. Випуск. 12. 2008. С.224-229.

57. Побірченко Н., Коберник Г. Інтерактивне навчання в системі освітніх технологій. *Початкова школа*. 2014. №10.С.8-10.

58. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: науко-метод. Посібник. Київ: Вид-во А.С.К., 2008. 192 с.

59. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. Київ, 2011.342с.

60. Проект Міністерства освіти і науки України «Нова українська школа» URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 14.03.2020)

61. Проектування життєвої компетентності учнівської молоді : колективна монографія / за наук. ред. проф. Кузьміної О. Nameln: InterGING, 2018. 362с.

62. Психологія і педагогіка життєтворчості : науко.-метод. посіб. / відп. ред. В. Доній. Київ, 2003. 563 с

63. Пурло О. Особистість: суб'єкт або автор життєтворчості. Проблеми сучасної психології: Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім.І.Огієнка, Ін-ту психол. ім.Г.С.Костюка АПН України / За ред. С. Максименка, Л. Онуфрієвої. Випуск 2. Кам'янець-Подільський: Аксіома. 2008. С.269-275.

64. Саяпіна С. Формування життєвої компетентності дітей як стрижнева мета виховної роботи сучасного ДНЗ. Проектування життєвої компетентності учнівської молоді : колективна монографія / за наук. ред. проф. Кузьміної О.В. Nameln: InterGING, 2018. С. 41-65

65. Сисоєва С. Проблема формування особистості, здатної до творчої самореалізації. Зб. наук. праць. Миколаїв: МФ НАУКМА. 2000. Т. 7. С.13-19

66. Сухомлинський В.О. Духовний світ школяра
Вибрані твори: В 5-ти т. Київ : Рад. школа, 1976. Т.1. С. 305-386.

67. Типова освітня програма під керівництвом Р. Б. Шияна URL: <https://nus.org.ua/news/opublikuvaly-typovi-osvitni-programy-dlya-1-2-klasiv-nush-dokumenty/> (дата звернення 25.05.2020)

68. Циба В. Життєва компетентність у соціальній психології: до визначення поняття. Кроки до творчості. Київ, 2011. 209с.

69. Формування життєвої компетентності дітей дошкільного віку. Донецьк: ІППО, 2005. 108 с

70. Чорна К. Основні проблеми та напрями виховання молодого громадянина незалежної України. Нові технології виховання. Київ, 2005. С.28

71. Шахрай В. Діагностика сформованості соціальної компетентності підлітків. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. Випуск. Кн. 3. – Кам'янець-Под.: Вид. Зволейко Д., 2012. С. 331–341.

72. Шевчук Т. Формування емоційно-почуттєвої сфери молодших школярів у художньо-ігровій діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец.13.00.07 «Теорія і методика виховання»: Ін-т пробл. виховання АПН України. – К., 2000. – 23 с.

73. Яновська Л. Динаміка здатності до життєтворчості особистості у дорослому віці: Автореф. дис..канд. психол. наук 19.00.07. Південноукр. держ. ун-т ім. К. Ушинського. Одеса, 2006. 19 с

74. Ямницький В. Психологічні чинники розвитку життєтворчої активності особистості в дорослому віці: Автореф. дис... д-ра психол. наук : 19.00.07. Нац. пед. ун-т ім. М. Драгоманова. Київ, 2005. 40 с

75. Яременко Н. Підготовка майбутніх учителів до організації дозвілєвої ігрової діяльності учнів основної школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. «Теорія і методика професійної освіти». Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2006. 20 с.

76. Ящук І. Формування життєво компетентної особистості: науково-методичний посібник. Хмельницький: Видавництво Хмельницького гуманітарно-педагогічного інституту, 2000. 54 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Бесіда «Які обов'язки ти виконуєш вдома та у школі?»

- Скажіть, будь ласка, чи мають люди виконувати обов'язки в суспільстві?
- Чи мають люди права в соціумі? Назвіть їх.
- А які ж обов'язки виконують?
- Які права дитини ви знаєте?
- Чи є у дітей обов'язки?
- Пам'ятайте: якщо людина не виконує своїх обов'язків, то несе за це відповідальність.
- Які обов'язки повинні виконувати учні в школі?
- Розкажіть про свої обов'язки вдома.
- Як ви вважаєте, чому необхідно дотримуватися виконання своїх обов'язків?
- Поміркуйте, яким був би світ, якби люди припинили виконувати свої обов'язки.

Бесіда «Твоє улюблене заняття або чим ти любиш займатися у вільний час?»

- Чи є у вас вільний час?
- Поясніть, коли у вас є вільний час?
- Добре, а що ж ви любите робити у свій вільний час?

Отже, будь-яке захоплення, улюблене заняття у вільний час - **це хобі**.

Це слово прийшло в українську мову з англійської, воно так і означає захоплення тим, що подобається робити у вільний час.

– Скажіть мені. А чи любите ви дивитися телевізор? Я назву вам хобі, а ви скажете, як називається ця ТВ програма:

- готувати (*Мастер шеф*);

- співати (*X фактор, Караоке на майдані, Голос країни*)
 - танцювати (*Танцюють всі*);
 - показувати фокуси, читати реп, їздити на мотоциклах (*Україна має талант*)
 - подорожувати (*Орел чи решка*);
 - розказувати анекдоти (*Розсміши комика*).
- Добре, а чи може хобі бути корисним? Розкажіть про своє захоплення.

Бесіда «Твій найкращий друг»

- А що таке «дружба»?
- Що означає «дружити»?
- Кого називають справжнім другом?
- Навіщо людині потрібні друзі?
- Чи потрібно багато друзів?
- Яким повинен бути справжній друг (подруга)?
- Що твій найкращий друг (подруга) робить для тебе?
- Що ти сам робиш для свого друга (подруги)?
- Як ви думаєте, чи можна прожити без друзів?
- Складати розповідь ми будемо за таким планом:
 1. Назвіть ім'я свого друга.
 2. Опишіть його зовнішність.
 3. Розкажіть про його характер.
 4. Пригадайте його вчинок, який порадував би ваших друзів.

Додаток Б

«Я – громадянин»

Обери правильну відповідь та дай відповіді на запитання

1. Яка країна є твоєю Батьківщиною? _____
2. Чи любиш ти свою Батьківщину?
 - а) так; б) ні; в) не знаю.
3. Яку людину можна назвати справжнім громадянином своєї країни? _____
4. Чи готуєшся ти виконувати обов'язки громадянина України?
 - а) так; б) ні; в) певною мірою.
5. Якщо так чи певною мірою, то яким чином?
 - а) береш участь в учнівському самоврядуванні;
 - б) цікавишся проблемами суспільства через засоби масової інформації;
 - в) твій варіант _____
6. Що ти відчуваєш, коли звучить Гімн України?
 - а) гордість за країну;
 - б) радість від того, що я є громадянином цієї країни;
 - в) нічого не відчуваю;
 - г) відчуваю негативні емоції;
 - д) твій варіант.
7. Які теле (радіо)передачі, що розповідають про проблеми українського суспільства, ти дивишся (слухаєш)?

8. Які газети (журнали), що розповідають про проблеми українського суспільства, ти читаєш?

Додаток В

Дитячі роботи на тему: «Ким я хочу бути»

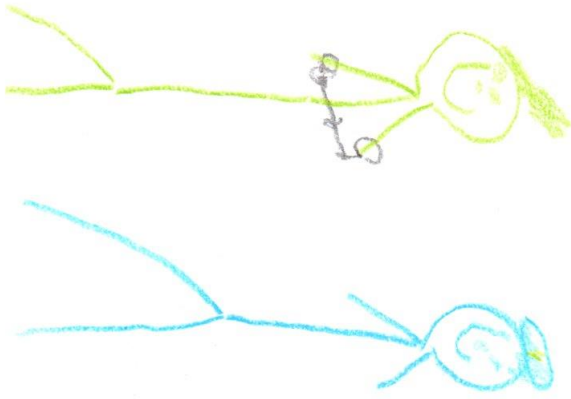
Строитель

Ангелина

Роса

houiyeũtũ kũũ

hlogop

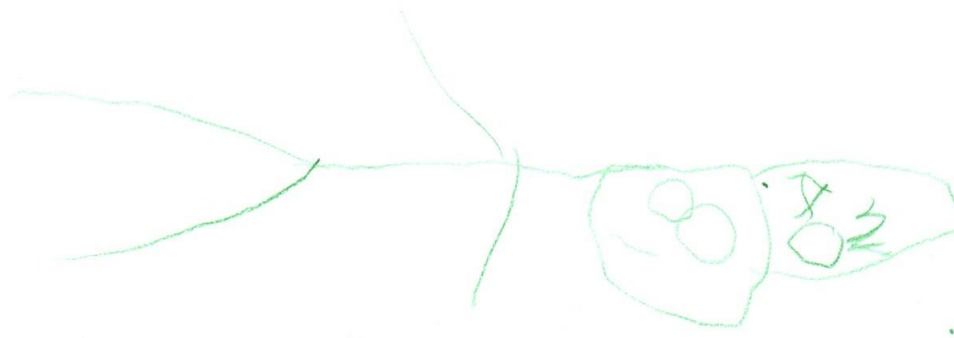
kygonerũũ

Davea

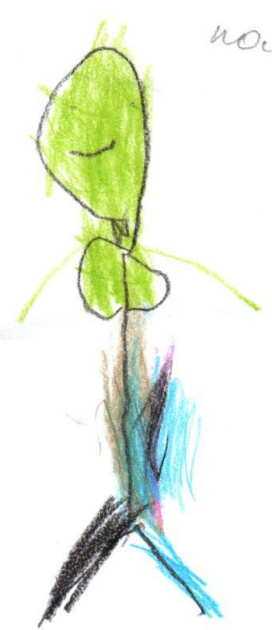

Dabig

полицейский

Гра «Секрет»

Тема : розвивати взаєморозуміння в групі, вміння дітям краще пізнати один одного, розширення уявлень про оточуючих і про себе; створення умов для розвитку спостережливості, уваги, пам'яті.

Хід гри

Усім учасникам гри вчитель роздає по «секрету» із красивої скриньки (гудзик, намистинку, брошку, старий годинник тощо...), кладе в долоньку і затискає в кулачок. Учасники ходять по приміщенню і знаходять способи умовити кожного показати йому свій секрет. Вчитель стежить за процесом обміну секретами, допомагає боязким знайти спільну мову з кожним учасником.

Гра « Соняшник»

Мета: дати можливість дітям показати свої здібності при виконанні завдань, перевірити грамотність, вміння логічно мислити, працювати самостійно.

1. Другом Капітошки з мультфільму про нього був

2. У кожному з поданих слів «заховалася» якась тваринка, а в одному – квітка. Знайдіть це слово.

- а) коліскова;
- б) поселення;
- в) заслона;
- г) ломака;
- д) левада.

5. Серед поданих слів знайдіть таке, що позначає лише ім'я.

- а) *Любов*; б) *Роман*;
в) *Віра*; г) *Надія*;
д) *Сергій*.

6. У своїй пісеньці Петрик П'яточкін з відомого українського мультфільму співає про те, що вчора він

- намагався бути
а) веселим;
б) спокійним;
в) лагідним;
г) слухняним;
д) розумним.

7. Якого персонажа **НЕМАЄ** в українському мультфільмі-казці про чотирьох друзів-побратимів?

- а) Крутивус;
б) Вернидуб;
в) Перекотиполе;
г) Котигорошко;
д) Вернигора.

8. Розташуйте номери кадрів мультфільму «Як Песик і Кошеня мили підлогу» в правильній послідовності.

- а) 4, 1, 3, 2;
б) 2, 4, 1, 3;
в) 1, 4, 3, 2;
г) 3, 4, 1, 2;
д) 2, 3, 4, 1.

9. Це **НЕ** прийнято називати словом *глибокий*.

- а) *думка*;
б) *криниця*;
в) *пошана*;
г) *погляд*;
д) *весна*.

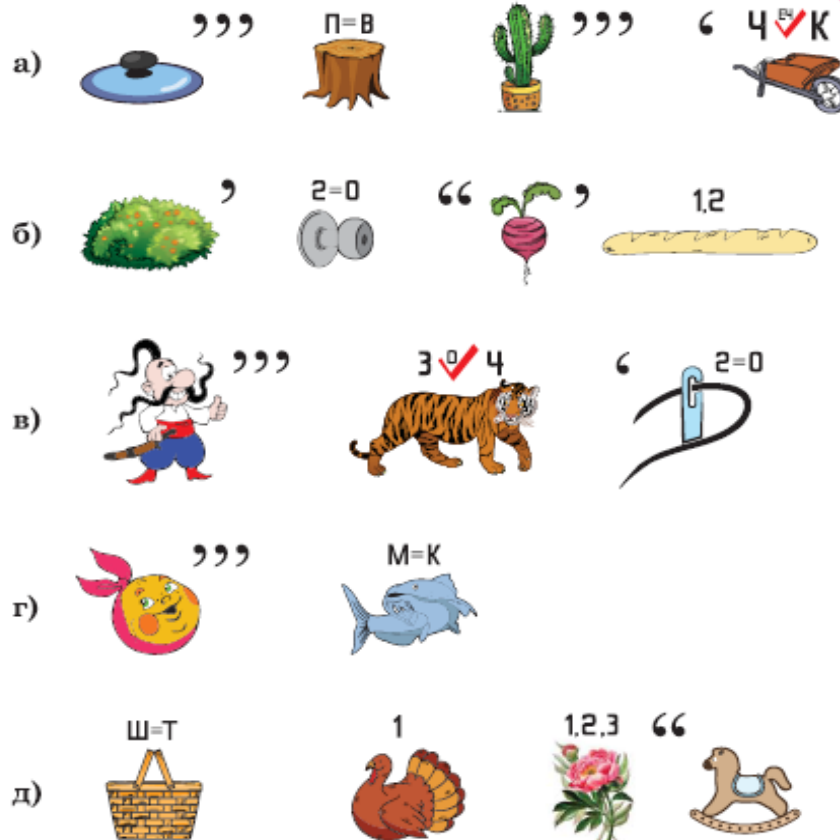
3-4 класи (3 бали)

12. Хто викрав Солом'яного Бичка із королівства з мультсеріалу «Пригоди Котигорошка та його друзів»?

13. Серед зашифрованих нижче назв птаха **НЕ** позначає

- а) КАСЛАВІТ; б) НИЦЯИС; в) РОСКАО;
г) СИЦЛЯИ; д) ЛЕКАЕЛ.

Гра «Аукціон»

Мета: визначити цінності, навчити робити вибір та цінувати його, брати за це відповідальність на себе.

Хід гри

Вчитель: «Перед початком гри я роздам вам по 10 жетонів. Кожен жетон є частиною вас – це 1/10 доля вашого часу, енергії, засобів, цінностей, інтересів, індивідуальності. На час гри ці 10 жетонів будуть якостями та можливостями, з яких складається ваша особистість. Не порвіть та не загубіть їх!

- Коли ми розпочнемо гру, перед вами буде вибір: «витратити» жетони або «зеконотити». На продаж будуть запропоновані одразу дві якості. Ви можете не обрати жодної з них або обрати будь-яку, але не обидві одразу. Якщо жетони закінчаться, ви вже нічого невзможі купувати.
- Купити запропоновану річ можна лише в момент, коли вона виставлена на продаж. Перехід до наступної пари означає, що попередня пара вже знята з продажу.

Примітка: на останній жетон можна придбати будь-який із запропонованих лотів (на той момент), навіть якщо жетонів не вистачає.

Риси аукціону

Ввічливість	Відповідальність
Наполегливість	Самостійність
Впевненість	Терплячість
Толерантність	Щедрість
Оптимізм	Відважність
Воля	Допитливість

Мудрість	Ніжність
Почуття гумору	Привітність
Серйозність	Творчість
Уважність	Цілеспрямованість

Техніка «плями, каракулі» (М.Бетенскі)

Дана образотворча техніка в поєднанні з музикою спонукає особистість дорослого / дитини до саморозкриття, дослідженню власного емоційного стану, розвитку творчої уяви.

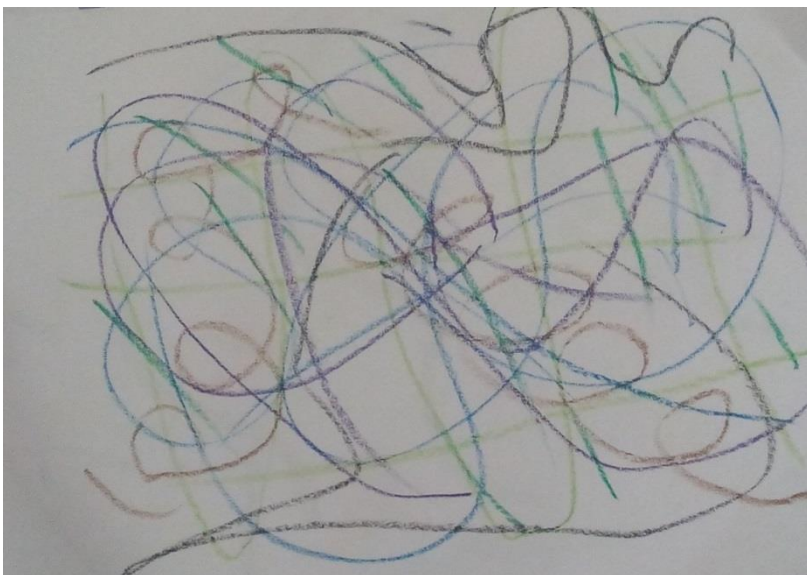
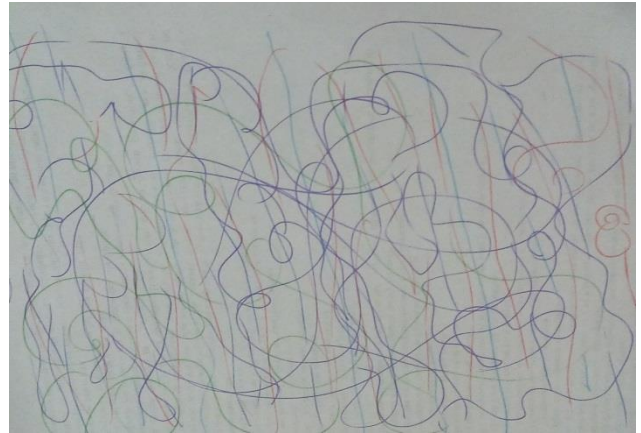
Опис техніки

Учасникам пропонується вибрати папір і образотворчі матеріали за бажанням, послухати ритм і настрій музичного твору, уявити собі образ, про який розповідає музика, потім зобразити його експресивно (за допомогою каракулей, ляпок, ліній, крапок, плям, відбитків та ін.)

На етапі обговорення учасники розповідають про свій малюнок, відзначають, чи вийшло передати задуманий образ, чи вийшло у них що-небудь несподіване, і на що воно може бути схожим, що позначає обраний для малюнка колір. Інші учасники терапевтичної групи теж підключаються до обговорення і інтерпретації робіт, розповідають про свої враження від творчого процесу, відзначають емоційний клімат у групі.

Додаток Д

Роботи учнів до техніки «Плями, каракулі» М. Бетескі

СЮЖЕТНО-РОЛЬОВІ ІГРИ

«Лікарня»

Мета: Збагатити знання дітей про лікарню. Вчити оволодівати ігровими формами пізнання дійсності і встановлення взаємин з довкіллям. Розширити знання про працю в сфері обслуговування, розширити уявлення про роботу медпрацівників. Розвивати діалогічне мовлення, допитливість. Формувати вміння активно й наполегливо розв'язувати пізнавальні завдання, зосереджено і уважно діяти згідно правил гри. Виховувати цілісну особистість здатну до самовираження та усвідомлення своїх дій та вчинків в процесі ігрової діяльності.

Обладнання: Створене предметно – ігрове середовище до гри «Лікарня», «Аптека», «Транспорт».

Попередня робота: Читання художньої літератури А.Крилова «Як лікували півника», В. Маяковський «Ким бути», В. Дарда «Абетка здоров'я», К.Чуковський «Айболить», Л.Костенко «Соловейко застудився». Слухання музичних творів А.Філіпенко «Лялька захворіла», О.Гречанінова «Котик захворів», «Котик видужав».

Екскурсія в поліклініку. Розгляд ілюстрацій на тему «Лікарня».

Імітаційно-ігрові вправи «Коли ти хворий», «Коли ти здоровий».

Ознайомлення з народною мудрістю – легендами про лікарські рослини.

Виготовлення атрибутів до гри.

Хід гри

Вступна бесіда:

- До кого ми звертаємося, коли захворіли?
- Де працює лікар?
- Хто ще працює в лікарні?
- Який інструмент використовують лікарі для лікування людей?
- Які професії лікарів ви знаєте?
- Де можна купити ліки? Хто там працює?

Розподіл ролей.

Розклад атрибутів до гри, обладнання ігрового поля.

Ігрові ситуації:

- Лікар завітав до хворої Оленки. Оглянув їй призначив лікування.
- На прийомі у лікаря терапевта, хірурга, окуліста, стоматолога.
- Купування ліків в аптеці.
- Черга до лікаря.
- Робота швидкої допомоги.

«ПОЛІЦІЯ»

Мета: формувати вміння дітей планувати, домовлятися, аналізувати дії учасників гри, розвивати сюжет гри, вводити нові персонажі; закріпити вміння, використовуючи атрибути, брати на себе різні ролі відповідно до сюжету гри. Виховувати поважне ставлення до професії поліцейського.

Обладнання: маски, костюми (колобка, вовка, зайця, лисиці, ведмедя, баби, діда, поліцейських), папка з документами для поліцейських, телефон.

Ігрові ролі: баба, дід, колобок, заєць, вовк, ведмідь, лисиця, поліцейський.

Попередня робота: читання казки «Колобок»; бесіда про професію поліцейського; розгляд ілюстрацій із зображенням поліцейських, робочого місця поліцейського; перегляд презентації «Поліція».

Хід гри:

Вчитель: Діти, ви добре знаєте, хто такий поліцейський і яку саме роботу він виконує? (Відповіді дітей). Розкажіть, хто працює в поліції? У чому полягає робота поліцейських? (Відповіді дітей).

Вчитель: Я хочу запропонувати вам пограти в незвичайну гру, яка називається «Поліція». Ми з вами пригадали казку «Колобок», в якій розповідається як баба спекла колобка і поставила його вистигати на вікно, а він зник. Бабуся звернулась за допомогою до поліцейського, сподіваючись, що він допоможе знайти колобка, поліцейський проведе розслідування. Хочете пограти в таку цікаву гру? Тож давайте розподілимо ролі. Хто хоче

бути бабусею, дідом, поліцейським, вовком, зайцем, лисичкою, ведмедем, колобком? Щоб цікаво було грати, потрібно визначити, де буде знаходитись поліцейський, побудувати з м'яких будівельних кубків будинок для бабусі й дідуся. (Діти разом з вихователем будують будинок з м'яких кубиків, ставлять столи і стільці для кабінету поліцейського).

Розвиток ігрового сюжету:

Жили-були дід та баба. Надумали вони якось спекти колобка та запросити гостей. Дід бабі й каже: «Бабусю! Спекла б ти колобок! Піди в хижку та назмітай у засіку борошенця, то й буде колобок». Старуха так і зробила - по коробу поскребла, по засіку помелала і наскребла муки дві жменьки. Замісила тісто, скатала колобок, іспекла і поставила на віконце вистигати. Проходили мимо сусіди і розглядали колобка, який сидів на віконці та нахвалювали бабусю. Ось увечері вирішили дід з бабкою попиту чаю, дивляться, а колобка й немає. Вирішили дід з бабкою звернутися в поліцію, що б допомогли їм повернути колобка. Прийшли вони в поліцію і почали розповідати, як все було... Поліцейський запитує: «Хто саме проходив і в який час проходив біля їхньої хати?» Бабуся все чесно розповідала.

Поліцейський послухав і пообіцяв все в'яснити і знайти колобка.

Викликав поліцейський першого сусіда — зайця. (Діалог поліцейського з зайцем.)

Потім викликає — вовка. (Діалог поліцейського з вовком.)

Наступний сусід — ведмідь. (Діалог поліцейського з ведмедем.)

Подумав, подумав поліцейський, що тут щось не так - всі проходили і ніхто колобка не брав. І вирішив поліцейський допитати сусідку, яка живе поруч з бабусею і дедусем — лисичку. Приходить лисичка в поліцію. (Діалог поліцейського з лисичкою.) Лисичка визнала, що вона узяла колобка.

Ось і з'ясувалось, що лисичка, проходивши повз будинку бабусі й дідуся, побачила на віконці колобка, який їй дуже сподобався. Вона узяла його і понесла додому.

Поговоривши з поліцейським, лисичка пообіцяла, що вона обов'язково поверне колобка діду з бабусею і більше ніколи не буде брати чужих речей. Пробачили бабуся з дедусем лисичку і запросили усіх сусідів до себе пити чай.

Підсумок гри. Діти, сподобалась вам гра? Які ролі ви виконували? Що робили ваші персонажі?

«Запрошуємо на концерт»

Мета: познайомити дітей з сюжетно-рольовою грою; розвивати вміння розгортати рольовий діалог у грі; продовжувати знайомити з атрибутами до гри; формувати вміння у дітей взяти на себе ігрову роль; повторити рахункові вміння.

Попередня робота: бесіда «концертний зал», підготовка номерів художньої самодіяльності, підготовка атрибуту до сюжетно-рольовій грі.

Словникова робота: глядач, актор, білетер, касир, сцена, концертний зал.

Хід гри

Вчитель: сьогодні я вас запрошуюю на концерт. Ви хочете сходити на концерт?

Діти - так.

Вчитель: а як ви думаєте що потрібно для того, щоб потрапити на концерт.

Діти - потрібно придбати квитки.

Вчитель: а де їх можна купити? А хто продає квитки? Хто сьогодні буде касиром? (діти відповідають на питання, вибирається касир).

Вчитель: а як ви думаєте, тільки касир працює в концертному залі, чи є ще хтось?

Діти - є білетер, який перевіряє квитки на вході (приблизний відповідь дітей)

Вчитель: хто буде білетером? (вибирається білетер). А хто показує концерт? Сьогодні акторами будуть - (імена дітей), я теж сьогодні будуть грати роль ведучого концерту.

Давайте, перш ніж піти на концерт, згадаємо правила поведінки в громадських місцях (згадую правила поведінки). Ну що, тепер йдемо. (під музику йдуть на концерт, вихователь купує на всіх квитки і роздає їм)

Білетер: займайте місця відповідно до придбаних квитків. (діти займають місце, згідно з квитком, пакуються, грає музика)

Ведучий концерту - здрастуйте шановні глядачі ми раді вітати вас у нашому залі. Ми сподіваємося, що наш концерт вам дуже сподобається. Скажіть, будь ласка, яка зараз пора року?

1 номер - у зв'язку з цим наш концерт відкриває група Ромашки з піснею Осінь.

2 номер - продовжує концерт чарівна Варвара, привітаємо її, номер Східна казка.

номер 3 - і знову група Ромашки з піснею Блакитний вагон.

4 номер - вірш Парасольку у виконанні молоді зірки Регіни.

А тепер давайте пограємо в «Бавовна»

І на цьому дорогі наші друзі концерт підійшов до кінця. Дякуємо за увагу.